

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN
PROSESSIEN VERTAILUA NELJÄSSÄ
PÄIJÄT-HÄMEEN KUNNASSA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Syksy 2007
Tanja Ritamäki
Hanna Tuohimäki

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

RITAMÄKI, TANJA & TUOHIMÄKI, HANNA: Lastensuojelun perhetyön prosessien vertailua neljässä Päijät-Hämeen kunnassa

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 63 sivua, 8 liitesivua

Syksy 2007

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia lastensuojelun perhetyön prosesseja neljässä Päijät-Hämeen kunnassa. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää näiden neljän kunnan lastensuojelun perhetyön prosessit ja vertailla niitä keskenään. Lisäksi tarkoituksena on selvittää tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyöntekijöiden näkemyksiä perhetyön prosessien kehityskohteista.

Tutkimuksessa on mukana Asikkalan, Heinola, Hollolan ja Nastolan lastensuojelun perhetyön prosessit. Asikkalan ja Hollolan lastensuojelun perhetyön prosessit on yhtenäistetty Heimo-hyvinvointipiiri -hankkeen myötä, ja siksi Asikkalan ja Hollolan lastensuojelun perhetyön prosessit esitellään tutkimuksessa yhdessä, Peruspalvelukeskus Oivan lastensuojelun perhetyönä.

Tutkimus on kartoittava laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto koostuu tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyöntekijöiden haastatteluista. Haastattelumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua haastattelua. Teoriaosassa käsitellään lastensuojelua, perhetyötä, perheen määritelmää, perheen ongelmia ja vanhemmuutta. Lisäksi teoriaosassa on esitelty perhetyöstä aiemmin tehtyjä tutkimuksia.

Avainsanat: Lastensuojelu, perhe, perhetyö, perhetyön prosessi

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Care

RITAMÄKI, TANJA & TUOHIMÄKI, HANNA: Comparison of Family Work Processes in Child Welfare in Four Päijät-Häme Municipalities

Bachelor's Thesis, Option in Social Pedagogy for Work with Adults, 63 pages, 8 pages of appendices

Autumn 2007

ABSTRACT

The aim of this graduate thesis was to study family work processes in child welfare in four municipalities located in Päijät-Häme and to find out and compare the family work processes in child welfare in these four municipalities. Another objective was to study what family welfare workers employed in the above municipalities thought about targets for developing family work processes.

Involved in the study were the processes of family work within child welfare in Asikkala, Heinola, Hollola and Nastola. The processes of family work within child welfare in Asikkala and Hollola have been coordinated with the launching of a project called 'Heimo Welfare District', which is why the family welfare processes within child welfare of Asikkala and Hollola are presented together in the study, as child welfare family work of Oiva Centre of Basic Services.

The study is a survey, or a mapping study, and the research material consists of interviews of the family workers employed in the municipalities participating in the study. The method of semi-structured interviews was used in the study. The theoretical part deals with child welfare, family work, the definition of a family, problems occurring in families as well as parenthood. The theoretical part also presents studies made earlier about work with families.

Keywords: child welfare, family, family work, family work process

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 PERHE	2
2.1 Vanhemmuus	3
2.2 Perheen ongelmia	3
3 LASTENSUOJELU JA LAKI	4
3.1 Avohuollon tukitoimet lastensuojelussa	6
3.2 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen	7
4 PERHETYÖ	8
4.1 Huoli perhetyön motiivina	10
4.2 Perhetyötä lisätään ja kehitetään	11
4.3 Perhetyö prosessina	11
4.3.1 Prosessien kuvaaminen	12
4.3.2 Prosessin kuvaamisen hyötyjä	13
5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	14
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	19
6.2 Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmät	19
6.3 Aineiston käsittely	21
6.4 Tutkimuksen luotettavuus	23
7 LASTENSUOJELUN PERHETYÖN ORGANISOITUMINEN TUTKIMUKSESSA MUKANA OLLEISSA KUNNISSA	25
7.1 Heimo-hyvinvointipiiri	25
7.1.1 Peruspalvelukeskus Oiva	26
7.1.2 Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä	26
8 PERHETYÖN PROSESSIT TUTKIMUKSESSA MUKANA OLLEISSA KUNNISSA	27
8.1 Heinola	28
8.1.1 Asiakkaaksi tulo	28
8.1.2 Työskentelyn aloittaminen	28

8.1.3 Työskentely	29
8.1.4 Työskentelyn lopettaminen	31
8.1.5 Työskentelyn arviointi	31
8.1.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita	32
8.2 Nastola	33
8.2.1 Asiakkaaksi tulo	33
8.2.2 Työskentelyn aloittaminen	33
8.2.3 Työskentely	34
8.2.4 Työskentelyn lopettaminen	35
8.2.5 Työskentelyn arviointi	36
8.2.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita	37
8.3 Peruspalvelukeskus Oiva	38
8.3.1 Asiakkaaksi tulo	38
8.3.2 Työskentelyn aloittaminen	38
8.3.3 Työskentely	39
8.3.4 Työskentelyn lopettaminen	40
8.3.5 Työskentelyn arviointi	41
8.3.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita	42
9 PERHETYÖN PROSESSIEN VERTAILU	42
9.1 Asiakkaaksi tulo	43
9.2 Työskentelyn aloittaminen	43
9.2.1 Aloituspäivä	44
9.2.2 Perhetyön suunnitelma	45
9.2.3 Tavoitteet	45
9.3 Työskentely	46
9.4 Työskentelyn lopettaminen	48
9.5 Työskentelyn arviointi	50
9.5.1 Arviointipäivä	50
9.5.2 Perhetyön vaikuttavuuden arviointi	51
9.5.3 Palaute	51
10 POHDINTA	51
10.1 Perhekeskeisyys perhetyössä	52
10.2 Verkostokeskeisyys perhetyössä	53
10.3 Tutkimusprosessin pohdintaa	55

LÄHTEET

58

LIITTEET

64

1 JOHDANTO

Perhetyö on aiheena ajankohtainen ja tärkeä. Perheiden pahoinvointiin on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota ja tukimuotoja perheiden tukemiseen kehitellään koko ajan. Perhetyö on vielä varsin uusi työmuoto ja siksi hedelmällinen tutkimuskohde. Perhetyöstä ei ole olemassa yhtä ainoaa mallia, vaan työ on muoutunut paikallisesti tarpeita vastaavaksi. Siksi onkin mielenkiintoista avata tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyön prosessit ja nähdä minkälaisia perhetyön käytäntöjä kunnissa on.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia ja vertailla neljän kunnan lastensuojelun perhetyön prosesseja. Tutkimuksessamme selvitämme myös, mitä kehityskohteita perhetyöntekijät näkevät perhetyön prosessissaan. Tutkimuksessa on mukana Asikkalan, Heinolan, Hollolan sekä Nastolan kunnat. Asikkalan ja Hollolan perhetyön prosessit esittelemme yhdessä Peruspalvelukeskus Oivan perhetyönä, koska näiden kuntien perhetyön prosessit on yhtenäistetty alueellisen yhteistyön myötä.

Tutkimus on kartoittava laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto koostuu tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyöntekijöiden haastatteluista. Tutkimuksen aluksi esittelemme tutkimuksen kannalta tärkeitä käsitteitä. Käsittelemme tutkimuksen kannalta keskeisiä piirteitä perheestä, perhetyöstä sekä lastensuojelusta. Lisäksi olemme teoriaosiossa esitelleet perhetyöstä aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Ennen tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyön prosessien kuvailua, vertailua ja kehityskohteiden esittelyä kerromme tutkimuksen toteuttamisesta. Raportin loppupuolella pohdimme perhe- ja verkostokeskeisyyden näkökulmia perhetyön prosessiin liittyen.

2 PERHE

Perheen käsitettä on pidetty hyvin ongelmallisena, monimuotoisena sekä häilyvänä käsitteenä. Perheen rakenne on nykyisin entistä hämärämpi, koska erilaisten perhetyyppien määrä on lisääntynyt. Ei ole helppo löytää yksinkertaista perheen määritelmää, joka kattaisi hyvin erilaiset perhetyypit. Perinteisesti perheet on määritelty ydinperheiksi, joissa on kaksi huoltajaa sekä heidän yhteisiä lapsiaan. (Virtanen 1995, 11.) Perherakenteissa on viime vuosina tapahtunut muutoksia. Lapsiperheiden määrä on vähentynyt ja avopari-, yksinhuoltaja- ja uusperheiden määrä on kasvanut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Heinon (2006) tekemässä tutkimuksessa Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat, tutkittiin sitä, mitkä tekijät selittävät lastensuojelun asiakasmäärän kasvua ja keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat. Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan perherakenne oli muuttunut usealla lapsella, eli heidän perheensä oli joko uusperhe tai avioeroperhe.

Perhe on yhteisö, jossa perheenjäsenet tukevat ja kannustavat toisiaan. Perhe antaa perheenjäsenille turvallisuutta ja luo yhteenkuuluvuuden tunnetta. Se antaa myös elämälle tarkoituksen ja sisällön, sillä ihmisellä on tarve kuulua johonkin, missä hänestä välitetään. Perheen merkitys ja asema ihmisen elämässä perustuvat tunnesiteisiin, joita vahvistavat kanssakäyminen perheenjäsenten kanssa. Perheessä on helppo elää, jos perheenjäsenten välinen suhde perustuu luottamukseen ja keskinäiseen kiintymykseen. (Keurulainen 1998, 66.)

Hyvinvoivassa perheessä perheenjäsenillä on kyky ajatella, tuntea ja muodostaa mielipiteitä itsenäisesti. Heillä on selkeä käsitys identiteetistään, vastuustaan ja vallastaan. Perheen tasapainon ylläpitämiseksi on tärkeää että, perheenjäsenet tuntevat kuuluvansa yhteen ja ovat toisilleen läheisiä. Hyvinvoivassa perheessä perheenjäsenten välinen vuorovaikutus on johdonmukaista, vastuullista ja turvallista. (Keurulainen 1998, 67.) Hyvä vuorovaikutus perheenjäsenten välillä tukee perheen yhteenkuuluvuutta. Samalla perheenjäsenet oppivat luottamaan siihen, ettei heitä hylätä, vaikka he sanoisivat mitä tuntevat ja ovat sellaisia kuin ovat. (Kristeri 2002, 24.)

2.1 Vanhemmuus

Hyvin toimiva vanhemmuus sisältää lämpöä, hyväksyntää, rajojen asettamista sekä valvontaa. Hyvään vanhemmuuteen kuuluu myös lapsen kanssa vietetty aika. Vanhemmuudesta on tullut monimutkaisempaa, sillä vanhemmuutta määritellään monesta eri näkökulmasta. (Saarnio 2004, 242.)

Vanhemmuuden voi jakaa riittävään ja riittämättömään vanhemmuuteen. Riittäväällä vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee saavansa kotoa riittävästi turvallisuutta sekä läsnä olevan vanhemman tukea. Vanhemmuutta on myös se, että aikuinen kestää lapsen tunteet ja kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin. Jotta vanhemmuus olisi riittävää, se vaatii aikuiselta hyvää itsetuntoa ja tietoisuutta omista tarpeistaan ja tunteistaan. (Kristeri 2002, 23.)

Riittämätön vanhemmuus on taas vieraantuneisuutta itsestään. Riittämättömät vanhemmat tarvitsevat persoonansa jatkeeksi erilaisia asioita, kuten rahaa, arvoitetun aseman työelämässä tai päihteitä. Perheessä, jossa on riittämätön vanhempi, ei perheen asioista puhuta eikä tunteita näytetä. Mikäli lapsen ei anneta näyttää tunteitaan, hän kätkee ne sisälleen, koska ei osaa käsitellä niitä. Tällöin lapsesta kasvaa hiljalleen aikuinen lapsi, ja aikuisiässä hänen elämäänsä rajoittaa turvaton, riittävää vanhemmuutta vaille jäänyt sisäinen lapsi. (Kristeri 2002, 25.)

2.2 Perheen ongelmia

Perheissä joudutaan nykyisin tasapainoilemaan monien paineiden keskellä. Aikaa pitää riittää vanhemmuuteen, parisuhteeseen, vapaa-aikaan ja työhön. Ansiotyön ja perhe-elämän yhteensovittaminen onkin yksi suomalaisen perhe-elämän haasteista. Työelämän kasvaneet tehokkuusvaatimukset ja epävarmuus työsuhteen jatkuvuudesta kuormittavat vanhempia. Pienten lasten vanhempien on vakiinnutettava paikkansa työelämässä ja samaan aikaan perheen tehtävät ovat vaativimmillaan. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2004, 51.) Mikäli työ vie vanhemmilta liikaa aikaa ja uuvuttaa, ei aikaa ja voimia riitä enää vanhempana toimimiseen. Tämä voi aiheuttaa ongelmia perheessä. (Rönkä & Kinnunen 2002, 5.)

Myös toimeentulo-ongelmilla on huomattu olevan vaikutuksia perheen ongelmiin. Toimeentulo-ongelmat aiheuttavat perheessä epävarmuuden tunnetta perheen pärjäämisestä yhteiskunnassa. Samalla toimeentulo-ongelmat voivat vaikuttaa vanhempien välisiin suhteisiin, mikä näkyy luottamuksen ja turvallisuuden tunteen ailahteluina perheessä. (Helminen 2006, 20.)

Heinon (2006) tutkimuksessa merkittävimmit lastensuojelun asiakkuuden tekijöiksi nousivat vanhempien uupumus, perheen sisäiset ristiriidat sekä lasten hoidon laiminlyönti. Vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö olivat myös merkittäviä tekijöitä. Useimmat lastensuojelun asiakasperheet olivat köyhiä, mutta lastensuojelun asiakkuudessa oli myös perheitä, joissa ei ollut toimeentulovaikeuksia.

Päihdeongelmaisissa perheissä parisuhteet ovat usein riitaisia ja väkivaltaisia. Tällainen kasvuympäristö on lapselle kielteinen. Päihdeperheissä myös usein vanhempien ja lasten roolit sekoittuvat, jolloin lapsista tulee vanhempiansa hoivaajia ja huolehtijoita. Päihteiden ongelmallinen käyttö katkaisee vanhemmuuden tai tekee siitä jaksottaista. Päihteistä riippuvaista vanhempaa voi kutsua narsistiseksi, jolloin lapsen hoivalle ja huolenpidolle ei jää aikaa. (Nätkin 2003, 35-36.)

Saarnion (2004, 245-246) mukaan Kalland (2001) kertoo että, perheissä voi myös esiintyä niin sanottua patologista vanhemmuutta, joka sisältää vakavaa lapsen laiminlyöntiä tai kaltoinkohtelua. Se voi esiintyä fyysisenä laiminlyöntinä, pahoinpitelynä tai emotionaalisen laiminlyöntinä, jolla tarkoitetaan sitä, ettei lapsen viesteihin reagoida. Tämänkaltaisissa perheissä lapsi voi joutua jatkuvasti torjutuksi tai olla väheksynnän kohteena. Tämä vaurioittaa lapsen ja vanhemman välisiä vuorovaikutusta, joka voi myöhemmin esiintyä esimerkiksi lapsen sosiaalisten taitojen puutteena, päihteiden käyttönä tai psykosomaattisena oireiluna.

3 LASTENSUOJELU JA LAKI

Lastensuojelun perhetyö perustuu lastensuojelulaissa määritelyihin lapsen oikeuksiin. Perhetyön kautta perheitä pyritään tukemaan niin, että lastensuojelulaissa

määritellyt lapsen oikeudet toteutuvat perheissä. 5.8.1983 voimaantullutta lastensuojelulakia on muutettu, ja uusi lastensuojelulaki tulee voimaan 1.1.2008. Tässä tutkimuksessa olemme viitanneet uuteen lastensuojelulakiin.

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lapsella on lisäksi etusija erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, suotuisa kehitys sekä hyvinvoinnin tuki. Lastensuojelu pyrkii tukemaan lapsia ja perheitä ehkäisemällä ongelmia ja puuttamalla ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sekä ehkäisevä lastensuojelu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§, 3§, 4§.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avo- huollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan myös muiden kuin lastensuojelun palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, kouluissa ja nuorisotyössä. Näiden palveluiden erityinen tuki on tarpeellista silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§.)

Lastensuojelu voidaan siis ymmärtää suppeasti lasta ja hänen perhettään tukevaksi sosiaalityön muodoksi. Tämän lapsi- ja perhekeskeisen lastensuojelun tarkoituksena on tukea ja auttaa vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneita lapsia ja heidän perheitään. (Mikkola 2004a, 61.) Tässä tutkimuksessa tarkastelemme lastensuojelua sosiaalihuollon järjestämänä lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojeluna. Tuomme kuitenkin selvyyden vuoksi esiin myös lastensuojelun ehkäisevän näkökulman.

Kunnalla on velvollisuus huolehtia siitä, että sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu että ehkäisevä lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve vaatii. Kunnan on järjestettävä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua siinä laajuudessa ja niinä vuorokauden aikoina, joina

sitä tarvitaan. Kunnan tulee huolehtia, että lastensuojelu on laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 11§.)

Kunnan on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan lastensuojelun toimintaa koskeva suunnitelma. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi suunnitelmasta täytyy tulla ilmi lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. Lastensuojeluun varattavat voimavarat ja lastensuojelun tarve tulee esitellä suunnitelmassa. Suunnitelman tulee sisältää myös tiedot lastensuojelun palvelujärjestelmästä, yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä yhteisöjen ja laitosten välillä sekä tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta. Suunnitelma voidaan laatia ja toteuttaa myös useamman kunnan yhteistyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 12§.)

3.1 Avohuollon tukitoimet lastensuojelussa

Lastensuojelussa on käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.) Lapsen huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide (Räty 2004, 85). Perhettä pyritään aina ensisijaisesti tukemaan avohuollon tukitoimin niin, että lapsi voi asua omassa kodissaan. Näin toteutuu lastensuojelun ns. lievimmän riittävän toimenpiteen periaate, jonka mukaan viranomaisten on valittava aina lievin mahdollinen tapa puuttua perheen ongelmiin. (Räty 2004, 85; Taskinen 1999, 12.)

Avohuollon tukitoimien avulla lasta ja perhettä pyritään tukemaan heidän omassa elinympäristössään ohjaamalla ja neuvomalla. Lasta ja perhettä tuetaan osallistamalla heidän elämäänsä, järjestämällä lapselle tukihenkilö tai -perhe tai taloudellista tukea. (Mikkola 2004 b, 77-78.) Muita avohuollon tukitoimia ovat hoito- ja terapiapalvelut, vertaisryhmäpalvelut, loma- ja virkistystoiminta, perhetyö sekä

lapsen tai koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon (Lastensuojelulaki 417/2007, 36§).

Uutta lastensuojelulakia on uudistettu siten, että 1.1.2008 voimaantulevassa laissa myös perhetyö on mainittu yhdeksi avohuollon tukitoimenpiteeksi (Lastensuojelulaki 417/2007, 36§). 1983 annetussa lastensuojelulaissa perhetyöstä ei ole mainintaa.

3.2 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen

Lastensuojelutoimenpiteet alkavat usein sosiaalityöntekijöiden vastaanottaman lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Lastensuojeluilmoitus on sosiaalitoimelle osoitettu ilmoitus lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa lapsen tilanteesta huolissaan oleva. Ilmoitusvelvollisuus koskee sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisitoimen, koulutoimen ja seurakunnan palveluksessa olevia henkilöitä. (Kettunen ym. 2004, 65.)

Sosiaalihuollon lastensuojeluviranomaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin, mikäli puutteet lapsen hoidossa ja kasvatuksessa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vaarantaa lapsen terveyden tai kehityksen tai jos lapsi vaarantaa käytöksellään oman terveytensä tai kehityksensä. Uusi 1.1.2008 voimaantuleva lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalityöntekijöitä selvittämään lastensuojelun tarpeen viivytyksettä ja perusteellisesti viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun lapsen tilanteesta on tehty lastensuojeluilmoitus. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§.)

Lapsesta ja perheestä tulee lastensuojelun asiakkaita, jos sosiaalityöntekijä katsoo, että lastensuojelulain 34 §:n mukaiset kriteerit täyttyvät (Rousu & Holma 1999, 44). Kriteerit täyttyvät jos, lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Koska avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia ja huostaanotto vasta viimesijainen toimenpide, sosiaalityöllä pyritään auttamaan lasta ja perhettä ensisijaisesti avohuollon tukitoimin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§, 34§.)

Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa sosiaalityöntekijä pyrkii perheen kanssa yhteistyössä löytämään perheelle sopivia avohuollon tukitoimia. Perhetyö on yksi avohuollon tukitoimista, jota sosiaalityöntekijä voi tarjota perheelle. (Rousu & Holma 1999, 44.) Jos sosiaalityöntekijä ja perhe katsovat, että perhetyö olisi sopiva tukimuoto perheelle, aloitetaan perhetyön valmistelut. Tutkimuksen analysointivaiheessa kuvaamme tutkimuskuntien perhetyön prosessien avulla tarkemmin sitä, kuinka perhetyö alkaa ja kuinka perhetyön asiakkuus etenee.

4 PERHETYÖ

Perhetyö on vielä varsin nuori työmuoto. Koska perhetyö on vasta muotoutumassa ja perhetyöntekijät ovat vielä varsin uusi ammattiryhmä, täsmällisiä työnkuvauksia ja tehtävämääriä ei perhetyölle ole asetettu. Työ on muotoutunut pitkälti paikallisia tarpeita vastaavaksi. (Reijonen 2005, 7.)

Heinon, Bergin ja Hurtigin (2000) selvityksen mukaan eri toimijat ovat kehittäneet perhetyötä kukin omalla tahollaan, toisistaan tietämättä ja kokemuksiin juuriin vaihtamatta. Yhteinen foorumi kokemusten vaihtamiseksi on puuttunut. (Heino ym. 2000, 7.) Sen vuoksi perhetyön käytännöt ovat kirjavia ja käsitteitä on lukematon määrä. Perhetyö esiintyy puheissa kaikkien tuntemana tuttuina työmuotona, mutta käsitteistö on vielä jäsentymätön ja hämmentävä. Puhutaan muun muassa ohjaavasta perhetyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, avotyöstä, perhetuki-työstä ja tehostetusta perhetyöstä. (Heino ym. 2000, 10.)

Heino ym. (2000, 188) ehdottavat perhetyön monimuotoiseen käsitteistöön seuraavanlaista jäsenystä: Perhetyö on sateenvarjokäsite, joka voidaan jakaa kolmeen sektoriin sen mukaan missä perhetyötä tehdään. Perhetyötä voidaan tehdä jäsenyyksen mukaan kolmessa paikassa: *perheen kotona*, jolloin työtä voidaan luonnehtia kohdennetuksi tai tehostetuksi perhetyöksi; *laitoksissa tai leireillä*, jolloin työ on ympärivuorokautista ja siitä voidaan käyttää nimitystä perhekuntoutus; tarkoitusta varten *varatussa tilassa tai toimistossa*, jolloin työtä voidaan kuvata käsitteellä perheterapia. Perheterapia on klinikkamuotoista ja sitä antavat terapiatyön ammattilaiset. Tässä tutkimuksessa käytämme käsitettä lastensuojelun

perhetyö, koska tutkimamme perhetyöt ovat sosiaalitoimen organisoimaa lastensuojelun asiakasperheille suunnattua perhetyötä.

Perhe on yleensä lapsen turva, mutta kun elämänhallinta perheessä horjuu ja ongelmat kasautuvat, perhe tarvitsee erityistä tukea. Kotona tehtävä, tehostettu perhetyö on paikallaan, kun perheen omat voimavarat eivät riitä arkirutiinien suorittamiseen. (Kettunen ym. 2004, 72-73.)

Tukemisen kohteena perhetyössä voivat olla tilapäistä tukea tarvitsevat perheet tai perheet, joilla on pitkä lastensuojelun asiakkuus. Perhetyö voi olla perheen syvälistä tukemista eri keinoin, tai se voi olla kevyempää tukemista, arjen kasassa pitämistä. (Heino ym. 2000, 21.) Keskeistä on yhteistyö perheen kanssa. Koko perhe otetaan mukaan perhetyön suunnitteluun ja päätöksen tekoon. (Kettunen ym. 2004, 72.)

Yleisesti sanottuna perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista perheiden tukemista. Se on muutokseen tähtäävää ja sen keskiössä on koko perhe. Perhetyön tuella pyritään lisäämään perheen hyvinvointia ja vastaamaan lastensuojelun kahdenlaiseen tehtävään: lapsen edun turvaamiseen ja perheen tukemiseen. (Reijonen 2005, 10.)

Perhetyön yleiseksi tavoitteeksi voidaan nimetä perheen itsenäinen selviytyminen ilman ulkopuolisia tukitoimia (Reijonen 2005, 11). Yleiseksi työn tavoitteeksi voidaan nimetä myös perheen tukeminen niin, että perheenjäsenet oppisivat ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Perhetyön osatavoitteita yksittäisen perheen kohdalla voivat olla muun muassa perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen kehittäminen, vanhemmuuden vahvistaminen tai nuoren itsenäistymisen tukeminen. (Kettunen ym. 2004, 72-73.) Perhetyön tavoitteet ovat jokaisen perheen kohdalla erilaiset.

4.1 Huoli perhetyön motiivina

Useimmiten perhetyön motiivina toimii huoli perheestä ja perheen lapsista (Nätkin & Vuori 2007, 18). Mitä tämä huoli on ja mistä se syntyy? Arnkil, Eriksson ja Saikku (1998, 8-11) ovat kartoittaneet lastensuojeluun ”huolen harmaata vyöhykettä” ammattilaisten pohdinnan välineeksi. Huoli lapsesta ja perheestä on ammattilaisen kokema subjektiivista huolta siitä, kuinka tilanne kehittyy.

Arnkilin ym. (1998, 8-9) mukaan huoli lapsesta ja perheestä on huolta myös omien voimavarojen ja auttamiskyvyn rajallisuudesta. Ammattilainen voi kokea, ettei hänen tuestaan ole hyötyä perheelle. Kun luottamus omiin auttamismahdollisuuksiin heikkenee ja huoli perheestä kasvaa, ollaan huolen harmaalla vyöhykkeellä. Huolen harmaalla vyöhykkeellä ammattilainen kaipaa lisävoimavaroja, kun omat voimavarat ovat ehtymässä.

Arnkil ym. (1998, 8-9) jakavat huolen asteet kahdeksaan luokkaan. Ensimmäisessä luokassa huolta ei ole lainkaan ja viimeisessä luokassa lapsi on huostaan otettu. Huolen harmaa vyöhyke sijoittuu tässä luokituksessa pienen huolen sekä erittäin suuren huolen välimaastoon. Tällöin tilanteet eivät ole kriisiytyneet, mutta huoli on olemassa.

Huoli on aina subjektiivista, itse koettua huolta. Huolta kokevat ammattilaiset epäröivät mitä tehdä. Sosiaalitoimistoon tehty yhteydenotto, lastensuojeluilmoitus lapsen tilanteesta voi tuntua ”huostaanoton tilaukselta” eikä ilmoitusta tai yhteydenottoa uskalleta tehdä. Sosiaalitoimen ylläpitämä lastensuojelu saattaa tuntua kauhistuttavalta ja lastensuojeluilmoitus tehdään vasta viime hädässä. Ammattilaisten pitäisi kuitenkin uskaltaa ottaa sosiaalitoimeen yhteyttä rohkeammin, sillä varhaisella puuttumisella voidaan ehkäistä kriisejä tehokkaammin, kuin liian myöhään tehdyllä ilmoituksella. (Arnkil ym. 1998, 10-11.) Lastensuojeluilmoitukset tulevat sosiaalityöntekijöidenkin mukaan usein liian myöhään. Jotta lastensuojelussa todella päästäisiin tukemaan vanhempia heidän kasvatustyössään, olisi hyvä saada lapsen tilanteesta tieto ennen kuin ollaan jo huostaanoton partaalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 21.)

4.2 Perhetyötä lisätään ja kehitetään

Perhetyötä on saatavilla eri kunnissa vaihtelevasti. Joissain kunnissa perhetyö on hyvin organisoitunutta ja monimuotoista, toisissa perhetyötä ei ole vielä saatavilla ollenkaan. (Uusimäki 2005, 18.) Kuitenkin jo 75 prosenttia Suomen kunnista tarjoaa perhetyötä ja useat muut kunnat suunnittelevat perhetyön käynnistämistä (Reijonen 2005, 3).

Viime aikoina on käyty keskustelua muun muassa perheiden sosiaalisten verkostojen kaventumisesta, perheen ja työn yhteensovittamisesta, elämäntilanteiden monimutkaistumisesta sekä lasten ja nuorten ongelmien kasautumisesta (Uusimäki 2005, 19).

Päättäjät ovat havahtuneet huomaamaan lapsiperheiden tilanteiden muuttumisen ja palveluntarjonnan kehitystarpeet. Perhetyö ja muut lapsiperheiden palvelut on nostettu kehittämisen kohteeksi. Muun muassa sosiaali- ja terveysalan kansallisten kehitysohjelmien sekä erilaisten strategioiden avulla perhetyötä sekä muita lapsiperheiden palveluja on pyritty kehittämään perheiden tarpeita vastaaviksi. Pyrkimys perhetyön kehittämiseen näkyy myös viime vuosina käynnistyneinä perhetyön kehittämisprojekteina. Kehittämisprojekteissa keskiössä on usein perhetyön työtavat ja –menetelmät. (Viljamaa 2004, 96-97.)

4.3 Perhetyö prosessina

Prosessi on toiminnoista koostuva ketju. Eri toimintojen linkittyessä toisiinsa, muodostuu ketju, joka tuottaa jonkinlaisen tuloksen. Prosessissa määrätynlaisista panoksista syntyy määrätynlaisia tuotteita tai tuloksia. Prosessin panokset syntyvät resursseista, joita prosessissa on käytettävissä. (Karimaa 2004, 276-277.)

Pelkistettynä esimerkkinä prosessista on tuotantoprosessi, joka tuottaa tietynlaisen tuotteen. Tuotantolinjalla tietynlaiset työvaiheet muodostavat prosessin, jonka tuloksena syntyy tuote. Resursseina tässä prosessissa voisi olla esimerkiksi käytet-

ty työmäärä sekä käytetyt laitteet ja materiaalit. Näistä prosessiin suunnatuista resursseista syntyvät prosessin panokset.

Prosessin tuotteena voi olla palvelu siinä missä tavarakin. *Palveluprosessi* on asiakkaiden hyväksi tehtävien suoritusten sarja, jonka avulla asiakkaiden ongelmat saadaan ratkaistuksi. Edellä kuvatun tuotantoprosessin tuloksena on tavara, palveluprosessin tuotoksena on asiakkaan tilanne prosessissa toteutettujen toimintojen jälkeen. Palveluprosessissa prosessin kohteet, eli asiakkaat, ovat mukana prosessissa osallisina. (Karimaa 2004, 276, 290-291.)

Perhetyö on palveluprosessi, koska voidaan sanoa, että perhetyön prosessi on asiakkaan hyväksi tehty toimintojen ketju, jonka tavoitteena on asiakkaan tilanteen parantuminen. Perhetyön prosessissa asiakkaat ovat tiiviisti yhteistyössä työntekijöiden kanssa ja olennaisena osana mukana toteuttamassa prosessia.

Kuntaorganisaation toiminta jakaantuu neljään osaan, eli toimeen; sosiaali- ja terveystoimi, opetus- ja kulttuuritoimi, kuntatekninen toimi ja elinkeinotoimi. Nämä neljä toimea tuottavat kuntalaisille niin sanottuja *varsinaisia palveluja*, jotka pyrkivät ratkaisemaan kuntalaisten ongelmia ja tyydyttämään kuntalaisten tarpeita. Nämä varsinaiset palvelut ovat ydinprosesseja. (Karimaa 2004, 60, 276.)

Organisaatiolla, kuten esimerkiksi kunnalla, on kahdenlaisia prosesseja; *ydinprosesseja* ja *tukiprosesseja*. Ydinprosessit ovat niitä prosesseja, jotka tuottavat organisaation tarkoituksenmukaisia tuotteita ja palveluja. Tukiprosessit ovat ydinprosesseja tukevia prosesseja, joiden avulla ydinprosessin on mahdollista toteutua. (Karimaa 2004, 276.) Voidaan siis ajatella, että kunnan sosiaalitoimessa toteutettu perhetyö on ydinprosessi, sillä perhetyön avulla pyritään ratkaisemaan kuntalaisten ongelmia ja tyydyttämään kuntalaisten tarpeita.

4.3.1 Prosessien kuvaaminen

Prosessia voidaan kuvata monin eri tavoin. Prosessin voi kuvata sanallisessa muodossa, jolloin kuvataan sanallisesti sitä, minkälaisia vaiheita prosessi sisältää. Pro-

sessia voidaan kuvata myös visuaalisemmin erilasten kaavioiden avulla. Vuokaaviotekniikka on melko yleinen tapa kuvata prosessia kaavion avulla. Vuokaaviossa prosessin eri vaiheet kuvataan tiettyjen symboleiden avulla. (Holma 1999, 50.) Tutkimuksemme luonteen vuoksi kuvailemme perhetyön prosesseja vain sanallisesti. Emme laadi varsinaisia prosessikaavioita tai visualisoi prosesseja millään tavoin.

Palveluprosessit ovat usein *viitteellisiä prosesseja*, sillä asiakkaiden erilaiset tarpeet ja tilanteet tuovat prosessiin muutoksia. Viitteellistä prosessia ei ole mielekästä toteuttaa aina aivan samalla tavalla, mutta prosessi noudattaa pääpiirteissään samaa kaavaa. Tällaisten prosessien vaihtelevuuden vuoksi prosessia on kuvattava väljemmin. (Prosessien kuvaaminen kunta- ja kaupunkiorganisaatioissa 2006, 16-17.) Holman (1999, 49) mukaan sosiaalihuollon prosessit vaihtelevat sisällöltään asiakkaiden tarpeiden ja olosuhteiden mukaan eivätkä siis yleensä ole vakioituja. Tästä syystä sosiaalihuollon prosessien kuvaaminen hyvin yksilökohtaisesti on hankalaa.

Perhetyön prosessin voisi kuvailla viitteelliseksi prosessiksi, koska perhetyö on sosiaalihuollon prosessi, ja tilanteet ohjautuvat asiakkaiden tarpeiden ja elämäntilanteiden mukaan. Perhetyön prosessista voidaan kuitenkin laatia yleisellä tasolla oleva kuvaus, kuten tästä tutkimuksesta tulee ilmi. Yksityiskohtaista ja täysin vakioitua prosessikuvasta perhetyöstä on hankala tehdä. Olemmekin tutkimuksemme selvittäneet perhetyön prosesseja suhteellisen yleisellä tasolla. Pyrkimyksenä ei ole tuottaa tarkkaa tietoa siitä, kuinka prosessien eri vaiheissa toimitaan, vaan lähinnä luoda kuvaa siitä, miten perhetyön prosessit pääpiirteittäin etenevät.

4.3.2 Prosessin kuvaamisen hyötyjä

Prosessin kuvaamisella on monenlaisia hyötyjä. Prosessin kuvaamisen avulla johtaminen helpottuu, kun työstä on käytettävissä selkeästi nähtävä rakenne. Työntekijöiden on prosessin kuvaamisen jälkeen helpompi hahmottaa eri toimijoiden vastuualueet. Lisäksi prosessin kuvaus voi innostaa työntekijöitä, kun työstä tulee

konkreettinen malli. (Prosessien kuvaaminen kunta- ja kaupunkiorganisaatioissa 2006, 8.)

Prosessin kuvaus myös luo yhteistä käsitystä siitä, kuinka palvelu ja palvelusta saatava hyöty syntyvät ja lisäksi se auttaa keskustelemaan prosessiin liittyvistä seikoista. Prosessin kuvaus voidaan nähdä toimintojen karttana, jonka avulla organisaatioissa on helpompi suunnistaa. (Prosessien kuvaaminen kunta- ja kaupunkiorganisaatioissa 2006, 8.)

Prosessin kuvaus, eli prosessin malli, auttaa myös prosessin hallinnassa. Prosessin hallintaa ovat muun muassa seuraavat prosessin ohjaustehtävät; prosessin seuranta sekä tavoitteiden asettaminen, tarkastus ja korjaus. Nämä tehtävät helpottuvat, kun prosessista on kuvaus, joka esittää prosessin vaiheet ja kytkee ne toisiinsa. (Karimaa 2004, 11.)

Perhetyöprosessin eri vaiheissa on useita vaihtoehtoisia tapoja toimia ja edetä. Valinnat näiden vaihtoehtojen välillä vaikuttavat työn sisältöön ja ilmentävät jotain työmuodon perusteista. (Heino ym. 2000, 28-29.) Toivomme, että tutkimuksemme antaa perhetyön ammattilaisille välineen pohtia sitä, minkälaisia itsestään selviä valintoja työprosessin edetessä voidaan tehdä ja kuinka nämä valinnat voivat vaikuttaa työhön. Kuntien perhetyöprosessin kulku ei välttämättä ole muiden kuntien tiedossa, ja tutkimuksen avulla kunnat saavat vertailtavaa tietoa muiden kuntien perhetyön prosesseista.

5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Tutkimustuloksia ja arviointitietoa perhetyöstä ei ole saatavilla paljon. Perhetyötä on aiemmin tutkittu sektoreittain ja eri näkökulmista. (Uusimäki 2005, 18.) Perhetyön tutkimus tyypillisesti tuottaa uutta tietoa ja tuomaan hyviä käytäntöjä hallinnon ja kehittämisprojektien käyttöön. Tutkimuksissa pyritään tuottamaan faktoihin perustuvaa tietoa esimerkiksi siitä, mitä perheissä tapahtuu ja mitkä tekijät uhkaavat lasten ja perheiden hyvinvointia. (Nätkin & Vuori 2007, 24.)

Koska perhetyön prosesseja on tutkittu vähän, eikä tutkimuksemme kanssa samantyyppisiä tutkimuksia ole tehty, esittelemme aikaisemmat tutkimukset - osiossa muutaman tutkimuksen, jotka kuvaavat nykyistä perhetyön tutkimusta. Perhetyötä on tutkittu muun muassa asiakaslähtöisyyden ja lapsilähtöisyyden kautta sekä perhetyön auttavien elementtien näkökulmasta. Perhetyötä on jäsennetty tutkimusten lisäksi erilaisten projektien avulla.

Korkiakangas (2005) on tehnyt lisensiaattityökseen tutkimuksen Perheen voimavaroja etsimässä -tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Korkiakangas on tässä työssään tutkinut Nuorten ystävät ry:n Lapsi Lapissa -projektin tuottaman perhetyön toteutumista Kemijärvellä, Rovaniemellä ja Torniossa. Tutkimuksen tarkoituksena oli rakentaa kuvaa perhetyön luonteesta ja toimintatavoista sekä selvittää sitä, kuinka asiakaslähtöisyys näkyy perheiden kanssa tehtävässä työssä.

Korkiakankaan (2005) tutkimuksen mukaan perhetyö näyttäytyy voimavaralähtöisenä, sosiaalipedagogisena ja terapeuttisena tukena. Tutkimuksessa perhetyötä kuvataan kartoittavaksi, tukea antavaksi ja rohkaisevaksi työmuodoksi. Vanhemmuuden tukeminen näytti olevan perhetyön tärkein tehtävä. Perhetyö näyttäytyikin Korkiakankaan tutkimuksessa lähinnä vanhempien tukemisena. Lapset jäivät perhetyön käytännöissä ulkopuolisiksi, toiminnan kohteiksi. Lapsen etua ja sen toteutumista korostettiin puheessa, mutta työtä tehtiin lähinnä vanhempien kanssa.

Johanna Hurtig (2003) on väitöskirjassaan Lasta suojelemassa –etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä, tutkinut perhetyön käytäntöjä lasten aseman näkökulmasta. Hurtig selvitti tutkimuksessaan sitä, mikälaisessa asemassa ja tilanteessa lapsi on perhetyön käytännöissä. Hurtig käyttää itse lapsen asemasta ja tilanteesta käsitettä lapsen paikka. Hurtigin ja Korkiakankaan tutkimustulokset viestittävät samaa, lapsi jää perhetyön käytännöissä vanhempiensa varjoon.

Myös Hurtigin tutkimuksessa lapsen paikka perhetyön käytännöissä hahmottui varsin synkäksi. Tutkitut perhetyön käytännöt eivät näyttäytyneet lapsilähtöisinä, vaan lapsi oli perhetyössä pääosin sivullisen asemassa. Lasten tarpeita ei osattu

erottaa vanhempien tarpeista ja lasten yksilöllisyyttä ei juurikaan tuotu perhetyön käytännöissä esiin.

Kaikko (2004) on arviointitutkimuksessaan Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit tutkinut sitä, mikä perhetyössä auttaa ja mitä heikkouksia työssä on. Kaikko haastatteli tutkimukseensa sekä perheitä että työntekijöitä.

Kaikon (2004) tutkimuksessa kaikki perheet ja työntekijät olivat yhtä lukuun ottamatta sitä mieltä, että perhetyöstä on ollut apua selviytymiseen. Konkreettisen avun koettiin auttavan eniten. Perhetyöstä ei perhetyöntekijöiden mukaan ollut apua perheille, joissa vaikeudet kiellettiin tai joissa perhe oletti itse selviytyvän niistä. Vanhemmat kokivat saaneensa eniten apua keskusteluista perhetyöntekijän kanssa ja saamastaan hengähdystauosta. Lapset kokivat, että heidän ja perhetyöntekijän yhteiset hetket olivat tärkeintä perhetyössä.

Kaikon (2004) tutkimuksessa perhetyön onnistumiselle katsottiin olevan tärkeää se, että sitä tarjottiin oikealla hetkellä, oikeassa paikassa ja oikealla tavalla. Perheen kunnioittamisen sekä toiminnan selkeyden ja soveltuvuuden perheelle todettiin olevan perhetyön auttavuuden kannalta merkittäviä asioita. Perhetyön onnistumisen elementeiksi tutkimuksen pohjalta Kaikko nostaa kohtaamisen, asiakkaan voimavarojen varaan rakentamisen, arjen ensisijaisuuden, perheenjäsenten yksilöllisen huomioimisen, tavoitteellisuuden ja prosessin.

Perhetyötä ja sen käytäntöjä on hahmotettu tutkimusten lisäksi erilaisten projektien kautta. Vuonna 1999 Stakes toteutti valtakunnallisen perhetyöprojektin. Perhetyöprojektiin osallistui 70 kentällä toimivaa perhetyön ammattilaista. Projektin tarkoituksena oli tarjota näille perhetyön ammattilaisille yhteinen keskusteluareena, jossa ammattilaisilla oli mahdollisuus vaihtaa tietojaan ja kokemuksiaan perhetyöstä. (Heino ym. 2000, 8-9.)

Perhetyöprojektin tarkoituksena oli selvittää perhetyön ammattilaisten kohtaamisen ja vuoropuhelun avulla sitä, mitä perhetyö pitää sisällään ja millaisia palveluita tarjotaan perhetyönä ja perhekuntoutuksena. Pyrittiin selvittämään sitä, keille perhetyötä tarjotaan, ketkä perhetyötä tekevät sekä minkälaisia työmenetelmiä

perhetyössä on käytössä. Projektin tavoitteena oli perhetyön ja perhekuntoutuksen erilaisten työmuotojen avaaminen, työmenetelmien sekä työtapojen selvittäminen sekä toimivien käytäntöjen tarjoaminen kentälle. Tavoitteena oli myös perhetyön käsitteiden määrittely. (Heino ym. 2000, 8-9.)

Perhetyöprojektin aikana ei löytynyt valmiita, varmoja vastauksia ja moni kysymys jäi avoimeksi. Pääosassa olivat keskustelu, yhdessä pohtiminen ja kokemusten jakaminen, yhden oikean vastauksen sijaan löydettiin monia näkemyksiä ja sovelluksia. (Heino ym. 2000, 191.)

Perhetyöprojektin tuotoksena syntyi laaja selvitys eri tavoin organisoiduista perhetyön malleista ja samalla selvityksessä jäsennettiin perhetyön työmuotoja ja prosesseja (ks. Heino ym. 2000). Selvitys toimii tutkimuksemme innoittajana sekä taustavaikuttajana. Itse asiassa tutkimuksemme idea, perhetyön kuvaaminen prosessina ja neljän eri perhetyötä tuottavan kunnan perhetyön prosessin vertaileminen, hahmottui perhetyöprojektin kautta.

Projektissa eri perhetyötä tuottavien yksiköiden perhetyön prosessit avattiin ja prosesseja vertailtiin keskenään. Tarkoituksena oli tehdä yhteenveto eri yksiköiden työprosessikuvauksista ja näin tuoda esiin tyypillinen perhetyön malli. Prosessi eriteltiin neljään vaiheeseen; asiakkaaksi tulo, työskentelyn aloittaminen, työskentely ja arviointi sekä lopettaminen. (Heino ym. 2000, 27.) Erittelemme tutkimuksessamme perhetyön prosessin perhetyöprojektin tapaan neljään toisiaan seuraavaan vaiheeseen.

Kun prosessien kuvaukset oli perhetyöprojektissa koottu ja käyty läpi, huomattiin että alun perin samanlaisilta vaikuttavat työmuodot osoittautuivat vaiheittain eriteltynä hyvinkin erilaisiksi. Prosessien kulkua vertaillessa tuli esiin eri työmuotojen erilaisuus. Prosessin eri vaiheissa on useita vaihtoehtoisia tapoja toimia ja edetä, valinnat näiden vaihtoehtojen välillä vaikuttavat työn sisältöön ja ilmentää jotain työmuodon perusteista. Projekti tuotti perhetyön ammattilaisille välineen pohtia sitä, minkälaisia itsestään selviä valintoja työprosessin edetessä tehdään ja kuinka se vaikuttaa työhön. (Heino ym. 2000, 28-29.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Karkeimmillaan laadullista tutkimusta voi kuvata tutkimukseksi, joka tuottaa ei-numeraalista tietoa. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimuksen kohteena on varsin pieni määrä tapauksia ja näitä tapauksia pyritään tutkimaan perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 13, 18.) Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä tutkimuksesta ainakin siinä seikassa, että laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, kun taas määrällisessä tutkimuksessa voidaan käyttää satunnaisotantaa (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 160).

Tutkimuksemme ei kuitenkaan ole kaikilta osin laadullinen. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata todellista elämään. Laadulliseen tutkimukseen sisältyy ajatus siitä, että todellinen elämä on moninaista, ja siksi laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 152.) Tutkimuksemme on kartoittava, joten tarkoituksena ei ole kuvata prosesseja kokonaisvaltaisella, syväluotaavalla otteella.

Tutkimukseemme sisältyy kartoittavan tutkimuksen piirteitä. Kartoittavan tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä tai selvittää, mitä josakin ilmiössä tapahtuu. Kartoittavan tutkimuksen strategiana on usein laadullinen kenttä- tai tapaustutkimus. (Hirsjärvi ym. 2007, 134-135.)

Tutkimuksemme strategiassa on tapaustutkimuksen piirteitä. Tapaustutkimuksesta ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää, vaan tapaustutkimusta voi tehdä monella tavalla. Olennaista tapaustutkimuksessa on, että tutkimusaineisto muodostaa kokonaisuuden, tapauksen. (Aaltola & Valli 2001, 159.) Uusitalon (1991, 76-77) mukaan Yin (1989) määrittää tapaustutkimuksen empiiriseksi tutkimukseksi, jonka tarkoituksena on tutkia ilmiötä sen luonnollisessa ympäristössä. Tapaustutkimuksessa tutkimuksen kohteena on pääsääntöisesti yksi ilmiö, mutta tutkimuksen kohteena voi olla myös muutaman tapauksen sisältävä ilmiö. Tällöin on kyseessä vertaileva tapaustutkimus. Muutamien tapausten vertailu voikin olla hedelmällisempää, kuin yhden tapauksen tutkiminen.

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää neljän kunnan lastensuojelun perhetyön prosessit ja vertailla niitä etsien eroja ja yhtäläisyyksiä näistä prosesseista. Tarkoituksena on lisäksi kartoittaa perhetyöntekijöiden näkemyksiä perhetyön prosessien kehityskohteista. Tutkimuksessa mukana olevat kunnat ovat Asikkala, Heinola, Hollola ja Nastola.

Asikkala ja Hollola ovat vuoden 2007 alusta muodostaneet kolmen muun kunnan kanssa yhteisen perusturvapiirin sosiaali- ja perusterveydenhuollon palveluiden järjestämiseksi. Perusturvapiiriin myötä kuntien lastensuojelun perhetyön prosessit on yhtenäistetty. Koska prosessit ovat samanlaiset Asikkalassa ja Hollolassa, esittelemme ne yhdessä, Peruspalvelukeskus Oivan perhetyönä.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten kunnan lastensuojelun perhetyön prosessi etenee neljässä kunnassa?
- Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä prosesseissa ilmenee?
- Mitä kehityskohteita tutkimuskuntien perhetyöntekijät näkevät perhetyön prosessissaan?

6.2 Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmät

Aineiston hankintamenetelmänä käytimme haastattelua. Haastattelu sopii tiedonkeruumenetelmänä tutkimukseen, jossa tutkijan on vaikea ennalta tietää vastauksen suuntaa. Haastattelun etuna on muun muassa se, että vastauksia on mahdollista haastattelutilanteessa selventää. (Hirsjärvi ym. 2007, 200-201.) Haastattelun etuna aineistonkeruussa on myös se, että haastattelussa vastausprosentti on yleensä korkea ja vastausten tarkkuus pienentää väärinkäsitysten mahdollisuutta. (Heikkilä 2004, 20.)

Katsoimme, että kyselylomakkeen avulla voi olla hankalaa hahmottaa monitahoisia perhetyön prosesseja ja niihin liittyviä käytäntöjä. Koska haastattelussa vasta-

uksia on mahdollista selventää, halusimme käyttää aineistonkeruuseen haastattelua ja näin varmistaa, että väärinymmärryksiä ei tule.

Tutkimusta suunniteltaessa oli tarkoituksena käyttää haastattelujen lisäksi valmiita lastensuojelun perhetyön prosessikaavioita. Valmiita prosessikaavioita ei kuitenkaan tutkimuksessa mukana olleissa kunnissa ollut, joten tutkimusaineistona käytimme haastattelumateriaalia.

Eri haastattelutyyppejä voidaan erotella toisistaan sen mukaan, mikä on kysymysten kiinteyden aste ja kuinka paljon haastattelijat jäsentävät haastattelutilannetta. Eskola ja Suoranta (2003, 86) jakavat haastattelut neljään eri haastattelutyyppiin, joita ovat strukturoitu haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu, teemahaastattelu sekä avoin haastattelu. Koska haastattelurunkomme (LIITE 1) kysymykset ovat vakioituja, mutta niiden esitystapa ja esitys ajankohta vaihtelee, haastattelumme sijoittuu puolistrukturoidun haastattelun kohdalle hieman teemahaastattelua lähes-tyen.

Tutkimusluvut tutkimuksellemme haimme kunkin tutkimuksessa mukana olevan kunnan sosiaali-, hyvinvointi- tai perusturvajohtajalta tutkimuslupahakemuksilla (LIITE 2). Kun olimme saaneet tutkimuksessa mukana olleilta kunnilta tutkimusluvut (LIITTEET 3,4,5), lähetimme haastateltaville haastattelun saatekirjeen (LIITE 6), tutkimussuunnitelman ja haastattelurungon. Lähetimme saatekirjeen, tutkimussuunnitelman ja haastattelurungon ennen haastattelua sähköpostilla, jotta haastateltavat voisivat tutustua haastattelurunkoon etukäteen. Ajattelimme haastateltaville olevan helpompaa miettiä haastattelurungon kysymyksiä jo etukäteen, kuin kuulla kysymykset vasta haastattelutilanteessa.

Pyrkimyksenä oli haastatella jokaisesta kunnasta kahta perhetyöntekijää. Valitsimme parihaastattelun, sillä haastateltavien on helpompi vastata muistinvaraisiin asioihin kun muistelemassa on useampi kuin yksi ihminen (Hirsjärvi ym. 2007, 205-206). Teimme yhteensä kolme haastattelua, vaikka tutkimuksessa on mukana neljä kuntaa. Asikkalan ja Hollolan perhetyön prosessit pystyimme selvittämään yhdellä haastattelulla, koska näiden kuntien perhetyön prosessit on yhtenäistetty Peruspalvelukeskus Oivan perustamisen myötä.

Yhteen haastatteluun osallistui vain yksi perhetyöntekijä, koska toisella haastatteluun lupautuneella perhetyöntekijällä oli työkiireitä. Muihin haastatteluihin osallistui kaksi työntekijää. Toiseen näistä haastatteluista perhetyöntekijän lisäksi osallistui lastensuojelun perhetyöhön erikoistunut työntekijä, toisessa haastatteluun osallistui kaksi perhetyöntekijää.

Nauhoitimme haastattelut myöhempää analysointia varten. Vain nauhoittamalla haastattelun on mahdollista saada sujumaan nopeasti ja ilman katkoja. Haastattelun nauhoittamalla on myös mahdollista saada aikaan luontevaa ja vapautunutta keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92.)

6.3 Aineiston käsittely

Aloitimme haastattelujen litteroimisen heti haastattelutilanteiden jälkeen, kun haastattelut olivat vielä tuoreena mielessä. Heti litteroinnin jälkeen analysoimme aineiston. Aineiston keruun jälkeen analysointiin kannattaakin ryhtyä heti, koska tällöin aineisto vielä inspiroi tutkijaa. Aineistoa on helpompi myös täydentää ja selventää, kun analysointi aloitetaan pikimmiten aineiston keruun jälkeen. (Hirsjärvi ym. 2007, 219.)

Kun aineisto oli litteroitu tekstiksi, aloitimme aineiston koodaamisen värien avulla. Luimme tekstit moneen kertaan läpi ja tutustuimme aineistoon. Tämän jälkeen koodasimme eri väreillä eri teemat haastattelurunkoa hyväksikäyttäen. Teemoiksi muodostuivat haastattelurungon pohjalta

- asiakkaaksi tulo
- perhetyön aloittaminen
- perhetyön suunnitelma
- työskentely
- työskentelyn lopettaminen
- työskentelyn arviointi
- kehityskohteet perhetyön prosesseissa.

Seuloimme tekstistä ne tekstikappaleet, jotka käsittelivät kutakin teemaa ja värien avulla erotimme ne omiksi tekstiosioikseen. Tämän jälkeen tarkistimme, että aineistosta löytyy tutkimusta varten tarvittavat tiedot.

Kun haastattelut on litteroitu ja aineisto tarkastettu käyttökelpoiseksi, tutkijan voi olla tarpeellista täydentää aineistoa. Haastattelua aineiston keruu menetelmänä käyttänyt tutkija voi joutua ottamaan uudelleen yhteyttä haastateltaviin annettujen tietojen täsmentämiseksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 216-217.)

Joutuimme tarkentamaan vastauksia, sillä aineistosta ei löytynyt kaikkea tarvittavaa tietoa. Tarkensimme perhetyön käytäntöön liittyvän seikan kahdesta kunnasta, koska käytäntö oli jäänyt hieman epäselväksi. Haastattelutilanteessa luulimme selvittäneemme asian, mutta analysointivaiheessa huomasimme, että emme sittenkään olleet selvittäneet asiaa perin pohjin. Otimme yhden kunnan haastateltaviin yhteyttä puhelimitse ja toisen kunnan haastateltaviin sähköpostitse.

Kun aineisto oli koodattu eri värejä apuna käyttäen, aloitimme aineiston tarkemman tarkastelun. Etsimme aineistosta yksi kunta ja yksi teema kerrallaan vastauksia haastattelurungon kysymyksiin. Ensimmäiseksi selvitimme haastattelurunkoa hyväksikäyttäen kunnan käytännön perhetyön asiakkaaksi tulossa, tämän jälkeen selvitimme mitä perhetyön aloittamiseen liittyy ja seuraavaksi mitä perhetyön suunnitelma sisältää. Näin etenimme, kunnes kaikki haastattelurungon pohjalta laaditut teemat oli käyty läpi. Jokaisen teeman auki purkamisen jälkeen teimme yhteenvedon kunnan perhetyön prosessista.

Kun kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyön prosessit oli kuvailtu, aloitimme kuntien perhetyön prosessien vertailun teema kerrallaan. Poimimme teeman alle kunkin perhetyön käytännöt ja etsimme niistä eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Tässäkin käytimme apuna haastattelurungon kysymyksiä. Esimerkiksi asiakkaaksi tulo -teemasta poimimme kunkin kunnan käytännöt siitä, kuinka asiakkaat tulevat perhetyön piiriin ja kuka tekee päätöksen perheen ottamisesta perhetyön piiriin. Kun nämä käytännöt oli koottu kunkin teeman alle, oli käytäntöjä helpompi vertailla.

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvata ja vertailla perhetyön prosesseja sekä kartoittaa perhetyön prosessien kehityskohteita. Tutkimuksemme luonne on kartoittava, eikä tarkoituksena ole tehdä syväluotaavia päätelmiä tutkimuksen tuloksista. Tämän vuoksi emme tee perinteiselle laadulliselle tutkimukselle tyypillistä tulosten tulkintaa tutkimustulosten esittelyn jälkeen, vaan pohdintaosiossa olemme ottaneet käsittelyyn perhekeskeisyyden näkökulman ja verkostotyön näkökulman pohdintamme tueksi.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadulliseen tutkimukseen on katsottu sopivan huonosti määrällisessä tutkimuksessa käytetyt reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet (Eskola & Suoranta 1998, 212). Koska tutkimuksemme ei ole perinteisessä mielessä laadullinen, kuten aiemmin esitimme, katsomme, että reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet sopivat tutkimuksemme luotettavuuden mittareiksi.

Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta. Tutkimuksen reliaabelius voidaan mitata tekemällä samanlainen tutkimus uudestaan, ja jos tulos on sama, voidaan tutkimuksen tuloksia pitää reliaabeleina. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Uskomme, että tutkimuksemme uudelleen tekeminen ei tuottaisi tutkimuksestamme eroavia tutkimustuloksia. Tutkimuksemme aineisto koostuu tosiasiatiedoista, eikä täten ole tulkinnanvaraisia tai mielipiteeseen kohdistuvia. Uskomme myös, että olemme käsitelleet aineistoa niin tarkasti, että tutkimustulokset olisivat samanlaisella tutkimuksella toistettavissa.

Tutkimuksen validius tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä. Tutkimustulokset ovat valideja, mikäli tutkimusmenetelmät ovat mitanneet sitä, mitä niiden on ollut tarkoituskin mitata. Kyselylomaketutkimuksessa validiutta voi horjuttaa muun muassa se, että tutkittavat ovat ymmärtäneet kysymykset eri tavoin kuin tutkija. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227.) Olemme laatineet haastattelurungon kysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi tutkimuksemme luonteesta johtuen haimme vastauksista tosiasiatietoa, joten väärinymmärryksen mahdollisuus on tästäkin syystä hiukan pienempi.

Tutkimuksen validiutta voidaan lisätä tutkijatriangulaation avulla. Tutkijatriangulaatio tarkoittaa useamman tutkijan osallistumista tutkimuksen aineiston keruuseen sekä tulosten analysointiin ja tulkintaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227.) Tämän tutkimuksen aineiston keruuseen, tulosten analysointiin ja tulosten tulkintaan on osallistunut kaksi tutkijaa, eli tutkijatriangulaatio lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Luotettavuutta mitattaessa on otettava huomioon, että tutkijoiden omat tarkastelunäkökulmat ja intressit vaikuttavat aineiston keruuseen. Laadullinen aineisto ei siis kuvaa todellisuutta sellaisenaan, vaan on otettava huomioon, että tutkijoiden tarkastelunäkökulmat ja mielenkiinnon kohteet ovat vaikuttaneet siihen, minkälaista aineistoa tutkimukseen on keräytynyt. (Aaltola & Valli 2001, 71-72.)

Omat näkemyksemme ja intressimme ovat vaikuttaneet siihen, millainen tutkimuksesta on tullut ja millaista tietoa tutkimuksemme on tuottanut. Tutkimuksemme ei ole tarkka kuvaus todellisuudesta siinäkään mielessä, että tutkimuksen aineisto koostuu puhutusta todellisuudesta. Voidaan ajatella, että siinä missä tutkijoiden tarkastelunäkökulmat, myös tutkittavien tarkastelunäkökulmat ovat jollain lailla vaikuttaneet tutkimukseen.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkimustekstissä kuvataan mahdollisimman tarkasti niitä keinoja, joilla tutkimustuloksiin on päästy. Eli tutkimuksen raportoinnissa tulee kiinnittää huomiota siihen, että aineiston keruu ja sitä seuraavat toiminnot on kuvattu mahdollisimman tarkasti. (Eskola & Suoranta 1998, 213-214.) Olemme tutkimuksen raportoinnissa kiinnittäneet huomiota siihen, että tutkimuksen aineiston keruu ja aineiston analysointi on kuvattu niin, että raportointia lukiessa on mahdollista tarkistaa kuinka aineiston keruu ja analysointi on tapahtunut.

7 LASTENSUOJELUN PERHETYÖN ORGANISOITUMINEN TUTKIMUKSESSA MUKANA OLLEISSA KUNNISSA

Olemme käsitelleet kunnan lastensuojelun järjestämisvastuuta kappaleessa 3 tarkemmin. Kunnalla on velvollisuus huolehtia siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve vaatii (Lastensuojelulaki 417/2007, 11 §). Kunta voi myös järjestää palvelut yhteistyössä muiden kuntien kanssa (Kuntalaki 365/1995, 76 §). Päijät-Hämeen alueella käynnistynyt Heimo-hyvinvointipiiri on tuonut Päijät-Hämeen kunnille mahdollisuuden järjestää ja organisoida lastensuojelun palveluita yhteistyössä muiden Päijät-Hämeen kuntien kanssa.

7.1 Heimo-hyvinvointipiiri

Heimo-hyvinvointipiiri eli Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystieteiden piiri on Päijät-Hämeen kuntien yhteinen hanke, jonka tarkoituksena on luoda Päijät-Hämeen alueelle koko maakunnan kokoinen sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuus. (Heimo-hyvinvointipiiri taustaa 2007.)

Heimo-hyvinvointipiiri -hankkeen myötä tutkimuskuntien sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen tuottamiseen on tullut muutoksia. Asikkala ja Hollola ovat kolmen muun Päijät-Hämeen kunnan kanssa muodostaneet yhteisen perusturva-
piirin, jonka sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelut tuottaa Peruspalvelukeskus Oiva. Nastolan ja seitsemän muun Päijät-Hämeen kunnan perustason sosiaali- ja terveystieteiden palvelut järjestetään Heimo-hyvinvointipiiri -hankkeen myötä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystietoyhtymässä. (Heimo-hyvinvointipiiri taustaa 2007.)

Vuoden 2007 alusta Päijät-Hämeessä perustason sosiaali- ja terveystieteiden palvelut tuottaa siis neljä organisaatiota: Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitos, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystietoyhtymä sekä Lahden ja Heinolan kaupungit (Heimo-hyvinvointipiiri esittely 2007).

Nastolassa lastensuojelun perhetyöhön ei Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyhtymään liittymisen yhteydessä vielä ole tullut muutoksia. Muutoksia perhetyön prosesseihin on kuitenkin tulossa. Kuntien perhetyöntekijöistä ja heidän esimiehistään koostuvan alkuarvioinnin ryhmän on tarkoitus yhtenäistää perhetyön käytäntöjä kahdeksassa Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyhtymän kunnassa. Aluksi työryhmän tarkoituksena on yhtenäistää perhetyön alkuarviointia kunnissa, mutta tulevaisuudessa prosessin muitakin osia saatetaan yhtenäistää. (Asiantuntija haastattelu 2007.)

Heinola ei ole lähtenyt mukaan Heimo-hyvinvointipiiriin jatkovalmisteluihin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi, kuten Asikkala, Hollola ja Nastola ovat tehneet (Heimo-hyvinvointipiiri taustaa 2007). Heinolan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä ei siis ole tapahtunut muutoksia Heimo-hyvinvointipiiriin myötä.

8 PERHETYÖN PROSESSIT TUTKIMUKSESSA MUKANA OLLEISSA KUNNISSA

Perhetyön prosessien kuvauksissa olemme jakaneet perhetyön prosessit neljään vaiheeseen; asiakkaaksi tulo, työskentelyn aloittaminen, työskentely ja työskentelyn lopettaminen. Lisäksi olemme tässä osiossa nostaneet työskentelyn arvioinnin omaksi käsiteltäväksi teemakseen.

Asiakkaaksi tulo -osiossa olemme käsitelleet sitä, miten perheet tulevat perhetyön asiakkuuden piiriin sekä sitä, kuka tekee päätöksen perheen ottamisesta perhetyön asiakkaaksi. Työskentelyn aloittaminen -osiossa olemme käsitelleet perhetyön aloituspalaveria, ketkä siihen osallistuvat sekä mitä asioita alkupalaverissa käsitellään. Lisäksi olemme tutkineet perhetyön suunnitelman tekoa. Olemme tutkineet sitä, kuka suunnitelman laatii ja missä vaiheessa se laaditaan, ja lisäksi sitä, mitä suunnitelmasta ilmenee. Tavoitteiden laatiminen on myös yksi tutkimuskohteista.

Työskentely osiossa tutkimme muun muassa perhetyön kestoa ja tiheyttä, perhetyöntekijöiden työskentely tapoja ja -menetelmiä sekä sitä, kenen kanssa perhe-

työntekijät työskentelevät. Työskentelyn lopettamisen osiossa olemme tutkineet sitä, kuka tekee päätöksen perhetyön lopettamisesta, sekä sitä, kuinka perhetyön lopettaminen toteutetaan. Huomio on kohdistettu myös siihen, kuinka perheen seurantaan jatketaan perhetyön päätyttyä.

Viimeisenä käsiteltävänä osiona on työskentelyn arviointi, jossa käsittelemme perheen tilanteen arviointia, työntekijän arviointia omasta työstään sekä perhetyön vaikuttavuuden arviointia. Arviointiin kuuluu osaksi myös palaute, josta tutkimme palautteiden pyytämistä eri tahoilta sekä sitä, mistä asioista palautetta pyydetään ja miten saatuja palautteita käsitellään.

8.1 Heinola

8.1.1 Asiakkaaksi tulo

Heinolassa perhetyön perheet tulevat asiakkuuden piiriin sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän kautta. Sosiaaliohjaaja ottaa vastaan lastensuojeluilmoitukset ja muut sosiaalitoimeen tulevat perheitä koskevat yhteydenotot. Kun sosiaaliohjaaja on ottanut vastaan yhteydenoton, hän ottaa työparikseen lastensuojelun sosiaalityöntekijän, jonka kanssa sosiaaliohjaaja tekee perheen tilanteesta alkuarvioinnin. Mikäli perhe, sosiaaliohjaaja sekä sosiaalityöntekijä ovat sitä mieltä, että perhe hyötyisi perhetyön tarjoamasta tuesta, asiaa käsitellään lastensuojelun tiimitapaamisessa. Tiimitapaamisessa ovat paikalla kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijät, lastensuojelun perhetyöntekijät sekä lasten ja nuorten erityistyöntekijä.

8.1.2 Työskentelyn aloittaminen

Jos lastensuojelun tiimitapaamisessa on katsottu, että perhe sopisi perhetyön asiakkaaksi, perhetyöntekijä lähtee sosiaalityöntekijän kanssa tapaamaan perhettä perheen kotiin. Niissä tapauksissa, joissa perheen terveydenhoitaja on ollut tiiviisti mukana perheen tukemisessa, voidaan terveydenhoitaja ottaa mukaan tapaami-

siin ja työskentelyyn. Joissain tapauksissa myös perheen tilannetta kartoittanut sosiaalihoaja otetaan mukaan ensitapaamiselle.

Tässä perhetyöntekijän ja perheen ensitapaamisella mietitään yhdessä sitä, minkälaista tukea perhe tarvitsisi ja minkälaista tukea perhetyö voisi tarjota perheelle. Jos tapaamisella tehdään päätös perhetyön aloittamisesta, sovitaan kolmen kuukauden koeaika, jonka aikana perhetyöntekijä tutustuu perheeseen ja näkee sitoutuuko perhe työskentelyyn. Ensimmäisellä käyntikerralla sovitaan myös suuntaa antavat tavoitteet ja seuraavat käyntikerrat.

Kolmen kuukauden koeajan jälkeen perhetyöntekijä laatii sosiaalityöntekijän kanssa perheen kanssa käydyn keskustelun pohjalta perhepalvelusuunnitelman. Perhepalvelusuunnitelma sisältää kuvauksen perheen nykytilanteesta, suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet sekä suunnitelman tarkistamisen ajankohdan. Perhepalvelusuunnitelma vahvistetaan kaikkien asianosaisten allekirjoituksilla ja jokaiselle asianosaiselle annetaan suunnitelmasta oma kappale.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla asetettuja suuntaa antavia tavoitteita voidaan myöhemmin työskentelyn aikana täsmentää, kun perhetyöntekijälle sekä perheelle itselleen selkenee paremmin se, minkälaista tukea perhe tarvitsee sekä se, minkälaista tukea perhetyöllä voidaan perheelle antaa. Tavoitteet laaditaan yhdessä perheen, perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kesken. Asetettuja tavoitteita tarkastellaan kolmen kuukauden välein perhepalvelusuunnitelman tarkistuksen yhteydessä. Tavoitteita tarkastellaan tarvittaessa myös useammin, jos tilanteet perheessä muuttuvat nopeasti. Heinolan perhetyössä laaditaan yleensä koko perheen yhteiset tavoitteet. Joissain tapauksissa jollekin perheenjäsenelle asetetaan oma henkilökohtainen tavoite koko perheen yhteisten tavoitteiden lisäksi.

8.1.3 Työskentely

Perhetyöntekijät työskentelevät sekä yksin että työparina perheissä. Se, lähde-täänkö perheen kanssa työskentelemään yksin vai parin kanssa, riippuu perheen tarpeista. Monilapsisten paljon tukea tarvitsevien perheiden kanssa työskennellään

parin kanssa, kun taas vähemmällä tuella selviävän yksinhuoltajaperheen kanssa voidaan työskennellä yksin. Työskentely tapahtuu perheen kotona ja perhettä tavataan pääsääntöisesti kaksi kertaa viikossa. Työskentely kestää yhden perheen kanssa noin vuoden, enintään kaksi vuotta.

Perhetyöntekijät tekevät työtä pääosin virka-aikaan kahdeksasta neljään, mutta ovat joustavia työaikansa suhteen. Joissain perheissä käydään välillä myös iltaisin niin, että myös työssä käyvä vanhempi olisi kotona. Iltaisin työskentely mahdollistaa perhetyöntekijöiden pyrkimyksen tavata koko perhettä samaan aikaan.

Perhetyöntekijät tekevät työtä pääosin perheen kanssa, mutta ottavat työskentelyyn mukaan myös perheen verkoston, jos perhe ja verkosto niin haluavat. Sukulaiset ja ystävät eivät aina halua tulla mukaan työskentelyyn, tai toisaalta perhe voi kieltäytyä ottamasta verkostoa mukaan. Kaikki perheet eivät halua kertoa verkostolleen perhetyöntekijän käynneistä.

Perhetyöntekijät tekevät myös viranomaisverkoston kanssa jonkin verran yhteistyötä. Päivähoidon sekä lasten psykiatrian osastojen ja poliklinikan kanssa tehdään useimmiten yhteistyötä. Myös koulut ja perheneuvola ovat olleet tahoja, joiden kanssa perhetyöntekijät ovat tekemisissä perheiden asioissa. Yhteistyö painottuu suurimmaksi osaksi viranomaispalavereihin, joissa käsitellään perheen tilannetta. Viranomaispalavereja järjestetään yleensä silloin, kun perheen tilanne on kriisissä ja halutaan perheen kanssa työskentelevät tahot samaan tilaan keskustelemaan perheen tilanteesta.

Heinolan perhetyössä perheen kanssa käydyt ohjaavat keskustelut ja arjessa auttaminen nähdään hyviksi toimintamalleiksi. Keskustelun ja arjessa auttamisen lisäksi Heinolassa käytetään jonkin verran toiminnallisia menetelmiä. Muun muassa työskentelyä tukevia pelejä ja kortteja on otettu työskentelyyn mukaan. Heinolan perhetyöntekijät pitävät kesäisin perheleirin ja suunnitelmissa on ruveta pitämään toiminnallisia perheryhmiä perhetyön perheille.

8.1.4 Työskentelyn lopettaminen

Päätöksen perhetyön lopettamisesta Heinolan perhetyössä tekee usein perhe itse. Perhetyön lopettamisesta käydään neuvotteluja yhdessä perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijän kanssa. Mikäli perhe ei tunne enää hyötyvänsä perhetyöstä tai tavoitteet on saavutettu perheen kohdalla, on aika lopettaa perhetyö. Joissakin tapauksissa perhetyö on päättynyt lapsen tai lasten huostaanottoon.

Perhetyötä ei koskaan lopeteta yhtäkkiä. Perhettä valmistellaan perhetyön lopettamiseen puhumalla yhdessä perheen kanssa sekä harventamalla käyntikertoja. Perhetyön loppuvaiheessa pidetään päätösneuvottelu. Tapaaminen pidetään perheen kotona ja siihen osallistuu perhe, perhetyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Päätösneuvotteluun voi osallistua myös terveydenhoitaja, jos hän on ollut mukana perhetyön työskentelyssä.

Perheen tukemista jatketaan jossain määrin myös perhetyön päättymisen jälkeen. Suunniteltaessa perhetyön lopettamista, käydään läpi perheen nykyistä tilannetta, ja mietitään minkälaista tukea perhe tarvitsisi tai haluaisi. Perhetyön aikana on perheelle pyritty opettamaan niin sanottuja normaalipalveluja, joihin perhe voi hakeutua perhetyön päättymisen jälkeen, kuten esimerkiksi perhekerhoja. Perhetyöntekijät pitävät yhteyttä joihinkin entisiin asiakasperheisiin mahdollisuuksien mukaan puhelimen välityksellä ja käymällä vanhoissa asiakasperheissä.

8.1.5 Työskentelyn arviointi

Asetettuja tavoitteita ja perheen tilannetta tarkastellaan työskentelyn aikana kolmen kuukauden välein perhepalvelusuunnitelman tarkistuksen yhteydessä. Tavoitteita sekä perhepalvelusuunnitelmaa tarkastellaan tarvittaessa myös useammin, jos tilanteet perheessä muuttuvat nopeasti. Perhepalvelusuunnitelman tarkistuksessa on paikalla perhe, perhetyöntekijä, sosiaalityöntekijä sekä terveydenhoitaja, jos terveydenhoitaja on ollut tiiviisti mukana työskentelyssä. Tapaaminen pidetään perheen kotona.

Tavoitteita arvioidessa käydään läpi niitä asioita, millä ollaan tai millä ei olla päästy asetettuihin tavoitteisiin. Tavoitteita ja perheen tilannetta arvioimassa ovat perhe, perhetyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Työskentelyn aikana tavoitteita myös tarkennetaan, jotta niihin pääsy olisi mahdollista. Perhetyöntekijä tarkastelee tavoitteita ja perheen tilannetta lisäksi myös työskentelyn aikana niin perheen kuin sosiaalityöntekijänkin kanssa.

Perhetyön vaikuttavuutta arvioidaan koko prosessin ajan. Prosessin aikana mietitään niitä perhetyön elementtejä, jotka ovat tukeneet perhettä prosessin aikana. Perhe on myös mukana arvioimassa perhetyön vaikuttavuutta. Perhetyöntekijät arvioivat itsenäisesti omaa työtään koko prosessin ajan, mutta loppuyhteenvetoa kirjoitettaessa vielä tarkemmin.

Heinolassa on käytössä palautelomake, jossa kysytään palautetta perhetyön aloittamisesta, perhetyöntekijöiden ja perheen yhteistyön toimivuudesta, tuen ja avun saannista sekä tyytyväisyydestä perhetyöhön. Asiakkaat saavat palautelomakkeen työskentelyn loppuvaiheessa. Palautetta on myös aiemmin pyydetty sosiaalityöntekijältä sekä terveydenhoitajalta, mikäli hän on ollut mukana perhetyön prosessissa. Tämä käytäntö oli Lastensuojelun palvelujen kehittäminen-hankkeen aikana. Saatuja palautteita käydään läpi kerran vuodessa esimiehen ja lastensuojelun tiimin kanssa.

8.1.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita

Heinolan perhetyöntekijöiden toiveena olisi, että perhetyö kehittyisi ennalta ehkäisevämpään suuntaan, jotta perheet saisivat tukea mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Näin perheiden ongelmat eivät pääsisi kehittymään niin suuriksi kuin lastensuojelun perhetyön perheillä yleensä on.

Ikäväksi puoleksi Heinolan perhetyöntekijät kokevat sen, että sosiaalityöntekijät vaihtuvat useasti. Aina ei tiedä kuinka tuttu perhetyön prosessi on uudelle sosiaalityöntekijälle, jolloin voi tulla väärinymmärryksiä. He myös kokevat uuden sosiaalityöntekijän perehdyttämisen vaikeana. Hyvänä puolena he näkevät myös sen,

että uusilta sosiaalityöntekijöiltä voi saada hyviä ideoita, jotka ovat hyödyksi omassa työssä.

8.2 Nastola

8.2.1 Asiakkaaksi tulo

Nastolassa perheet tulevat lastensuojelun perhetyön piiriin lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Lastensuojelun huoli lapsesta tai nuoresta on voinut tulla esiin sosiaalityöntekijälle esimerkiksi neuvolasta, koulukuraattorilta tai oppilashuoltoryhmien kautta. Perheet voivat myös itse ottaa yhteyttä perhetyöntekijöihin. Vaikka perhe ottaisi itse yhteyttä perhetyöntekijään, sosiaalityöntekijä on kuitenkin se henkilö, kenen kautta perhetyö voidaan aloittaa. Päätöksen perheen ottamisesta perhetyön piiriin tekee aina sosiaalityöntekijä perhetyöntekijöiden kanssa asiasta neuvotellen.

8.2.2 Työskentelyn aloittaminen

Perhetyön aloittamispäätöksen jälkeen perhetyöntekijän ensikontakti perheeseen on usein puhelinneuvottelu. Perhe tapaa perhetyöntekijän ensi kerran aloituspalaverissa, joka pidetään sosiaalitoimistossa, perhetyöntekijöiden toimistossa tai perheen kotona. Perheen ja perhetyöntekijän lisäksi aloituspalaveriin osallistuu sosiaalityöntekijä. Aloituspalaverissa keskustellaan sosiaalityöntekijän ja perheen huolen aiheista ja siitä, minkälaista huolta kelläkin on. Aloituspalaverissa päätetään perhetyön aloittamisesta ja sovitaan siitä, mitä perhetyö perheen kohdalla tarkoittaa. Lisäksi aloituspalaverissa sovitaan seuraavan väliarviointipalaverin ajankohta ja sovitaan perhetyön kesto.

Aloituspalaverissa kysytään perheen tarpeita ja toiveita perhetyölle. Perheen tarpeiden ja toiveiden sekä sosiaalityöntekijän huolen perusteella asetetaan tavoitteet. Tavoitteet voivat olla tässä vaiheessa vielä hyvinkin suuntaa antavia tai joidenkin perheiden kohdalla hyvinkin konkreettisia. Pyrkimyksenä on asettaa pieniä

käytännönläheisiä tavoitteita. Tavoitteet ovat pääasiassa perheen yhteisiä tavoitteita, tarvittaessa kuitenkin perheenjäsenille tehdään omat tavoitteet.

Tavoitteita tarkastellaan noin kahden - kolmen kuukauden välein. Tavoitteiden tarkasteluväliä ei ole tarkkaan määritelty, vaan tarkastelu tapahtuu perhekohtaisesti. Perheissä, joissa tilanteet muuttuvat nopeasti, voi olla tarpeellista tarkastella tavoitteita tiuhemmin. Yleensä tavoitteita tarkennetaan, ja niitä voidaan joutua muuttamaan työskentelyn aikana.

Aloituspalaverissa tehtyjen muistiinpanojen pohjalta sosiaalityöntekijä laatii perhetyön suunnitelman. Perhetyön suunnitelmasta ilmenee perheen tilanne sekä perheen että sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet, perhetyön toimenpiteet ja seuraava arviointiajankohta. Perhetyön suunnitelmasta annetaan perheelle, sosiaalityöntekijälle ja perhetyöntekijälle kaikille omat kappaleet.

8.2.3 Työskentely

Nastolan perhetyössä perhetyöntekijät työskentelevät joko yksin tai pareittain. Se, lähdetäänkö perheeseen yksin vai parina, riippuu perheen tilanteesta. Parina työskentelyä ei nähdä pakollisena, vaan edetään tilanteiden mukaan. Pääasiassa perheiden kanssa työskennellään perheen kotona. Perhetyöhön liittyviä palavereita voidaan järjestää muuallakin, mutta pääasiassa työ koostuu kotikäynneistä. Perhetyöntekijät tekevät työtä pääosin virka-aikaan, mutta ovat työaikojen suhteen joustavia tarvittaessa. Iltaisin ollaan valmiita työskentelemään, jos perheen tilanne sitä vaatii.

Perhettä tavataan keskimäärin kerran viikossa. Joidenkin perheiden kohdalla työskentely voi olla intensiivisempääkin ja joillekin perheille riittää tapaamiset parin viikon välein. Keskimääräinen perhetyön kesto yhdessä perheessä on noin kolmesta kuuteen kuukauteen. Työtä tehdään lähinnä äidin ja lapsen kanssa. Palaverihin pyritään saamaan koko perhe koolle, jotta kaikki olisivat tietoisia siitä, mitä tapahtuu ja missä mennään.

Perhetyötä tehdään tarvittaessa myös perheen lähiverkoston kanssa, jos verkosto on tiiviisti mukana perheen elämässä. Esimerkiksi isovanhemmat tai tukiperhe voidaan ottaa palaveriin ja tapaamisiin mukaan. Myös viranomaisverkoston kanssa tehdään jonkin verran yhteistyötä. Yleisimpiä yhteistyökumppaneita viranomaisverkostossa ovat koulukuraattori, neuvola, koulu, perheneuvola sekä lasten ja nuorten psykiatrian osasto.

Työskentely painottuu keskusteluun, mutta työskentelyssä on mukana myös toiminnallisuutta. Toiminnallisia elementtejä työskentelyssä ovat muun muassa harastuksiin ohjaaminen, yhteiset käynnit viranomaisten luona sekä askartelu- tai leivontapäivän toteutus. Perheiden kanssa käydään myös ulkoilemassa, esimerkiksi voidaan tehdä käynti perhepuistoon. Erilaiset ryhmät, retket ja leirit nähdään työntekijöiden taholta antoisiksi, mutta tällä hetkellä tällaista toimintaa ei ole kehitteillä.

8.2.4 Työskentelyn lopettaminen

Perhetyö lopetetaan yleensä joko siitä syystä, että tavoitteet on saavutettu tai perhetyön tarjoama tuki on osoittautunut riittämättömäksi perheen kohdalla. Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen työskentelyn lopettamisesta. Perheen kanssa keskustellaan perhetyön lopettamisesta, mutta sosiaalityöntekijä tekee lopettamispäätöksen. Aloite perhetyön lopettamiseen tulee perheeltä itseltään aika harvoin.

Perhetyötä ei lopeteta yhtäkkiä, vaan perheen kanssa keskustellaan lopettamisesta ja tulevaisuudesta. Perheen kanssa keskustellaan siitä, kokeeko perhe pärjäävänsä vai tarvitseeko perhe vielä perhetyön päättymisen jälkeen tukea. Jos perhe kokee tarvitsevansa tukea vielä perhetyön päättymisen jälkeen, voidaan perhe ohjata jonkin toisen tahon tuen piiriin. Perheitä on ohjattu muun muassa perheneuvolaan. Perheillä on lupa soittaa perhetyöntekijöille tarvittaessa perhetyön päättymisen jälkeenkin. Joidenkin perheiden kanssa sovitaan päättämisen yhteydessä puhelinsoitosta tai tapaamisesta jonkin ajan päähän.

Joidenkin perheiden kohdalla perhetyön loppuvaiheessa pidetään päätöstapaaminen. Kaikissa tapauksissa päätöstapaamista ei kuitenkaan pidetä. Yleisin käytäntö on, että perhetyöntekijä keskustelee perheen kanssa perhetyön lopettamisesta ja vie viestiä sosiaalityöntekijälle joka tekee virallisen päätöksen työskentelyn lopettamisesta. Jos päätöstapaaminen pidetään, siihen osallistuu perhe, perhetyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Tapaaminen pidetään joko perheen kotona tai sosiaalitoimistolla. Sosiaalityöntekijälle tapaamiset toimistolla ovat helpompia, mutta tapaaminen voidaan pitää perheen kotona, jos perheellä on hankaluuksia päästä toimistolle.

8.2.5 Työskentelyn arviointi

Perhe ja perhetyöntekijä arvioivat yhdessä tavoitteiden toteutumista ja perheen tilannetta perhetyön aikana noin kahden - kolmen kuukauden välein. Yleensä perhetyöntekijä pitää sosiaalityöntekijän ajan tasalla viemällä perheen kuulumisia sosiaalityöntekijälle. Työskentelyn aikana pyritään pitämään perheen, perhetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän yhteisiä arviointipalavereja. Jos palaveri pidetään, se voi olla joko perheen kotona, sosiaalitoimistossa tai perhetyöntekijöiden toimistossa. Arviointipalavereja kuitenkin pidetään harvemmin sosiaalityöntekijöiden kiireen ja aikataulujen sovittamisen hankaluuden vuoksi. Arviointipalavereja pidetään, jos katsotaan, että on tarpeellista kokoontua ja miettiä tilannetta yhdessä.

Perheen kanssa keskustellaan työskentelyvaiheessa sekä työskentelyn loppuessa siitä, mikä heidän mielestään perhetyössä on ollut vaikuttavaa ja millä tavalla perhetyö on heitä auttanut. Perhetyöntekijät saattavat miettiä myös itseksensä tai työparina sitä, kuinka tämän perheen kohdalla on onnistuttu ja kuinka perhettä on pystytty auttamaan. Perhetyöntekijät arvioivat omaa työtään myös perhetyön lopettamisen yhteydessä tehdyn koosteen avulla.

Perhetyöntekijät pyytävät perheiltä suullista palautetta työskentelyn aikana ja työskentelyn loppuvaiheessa. Palautetta pyydetään siitä, mikä perhetyössä perheen mielestä on ollut hyvää ja mistä perhe on kokenut saaneensa apua. Perhe on ainut taho, jolta perhetyöntekijät pyytävät palautetta. Palautelomakkeita tai palau-

tejärjestelmää ei Nastolan perhetyössä ole käytössä. Sosiaalityön asiakkaille laadittuja palautelomakkeita on annettu aikaisemmin joillekin perhetyön asiakkaille, mutta palautelomakkeet käsittelivät lähinnä sosiaalityötä. Perhetyöntekijät kokevat, etteivät palautelomakkeet olleet muodoltaan sellaisia, että niistä olisi ollut hyötyä heidän työskentelyssään. Suullisia palautteita ei varsinaisesti käsitellä, mutta niistä keskustellaan ja saaduista palautteista pyritään oppimaan.

8.2.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita

Palautejärjestelmän puute nähdään Nastolan perhetyössä kehittämisen kohteeksi. Perhetyössä koetaan, että perhetyölle suunniteltu oma palautejärjestelmä olisi paikallaan.

Sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden tiiviimpää yhteistyötä toivotaan myös. Perhetyöntekijät haluaisivat täsmentää perhetyön aloituspalavereiden sekä väliarviointipalavereiden käytäntöjä. Haluttaisiin, että palaverit olisivat sovittuja, niistä pidettäisi kiinni ja että palaverit toteutuisivat nykyistä paremmin. Ongelmiksi palavereiden järjestämistä ajatellen koetaan sosiaalityöntekijöiden kiire ja resurssien puute.

Halu kehittää omaa tietämystään erilaisista työmenetelmistä tulee myös esille. Halutaan tutustua ja perehtyä uusiin työmenetelmiin, jotta omaa työtä voitaisiin kehittää.

Koska Nastola on lähtenyt mukaan yhteistyöhön seitsemän muun kunnan kanssa ja siirtänyt sosiaali- ja terveystalveluidensa järjestämisen Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymälle, Nastolan lastensuojelun perhetyöhön on tulossa muutoksia. Tarkoituksena on näiden kahdeksan kunnan yhteistyössä yhdenmukaistaa perhetyön käytäntöjä kuntien välillä. Nastolan perhetyössä uskotaan, että yhteistyön avulla toimivia käytäntöjä voidaan siirtää kaikkien käyttöön ja muun muassa voidaan oppia uusia toimivia työmenetelmiä.

8.3 Peruspalvelukeskus Oiva

8.3.1 Asiakkaaksi tulo

Peruspalvelukeskus Oivassa perheet tulevat lastensuojelun perhetyön piiriin lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Sosiaalityöntekijä tekee lastensuojelun perhetyön tarpeessa olevasta perheestä perhetyön tilauslomakkeen lastensuojelun palveluohjaajalle. Lastensuojelun palveluohjaaja ja perhetyöntekijät käsittelevät tilauslomakkeet kerran viikossa ja miettivät yhdessä sitä, onko perhetyö sopiva tuki näille perheille. Lastensuojelun huoli on voinut nousta esimerkiksi perheneuvolasta, koulusta tai päivähoidosta. Lopullisen päätöksen perheen ottamisesta perhetyön piiriin tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

8.3.2 Työskentelyn aloittaminen

Perhetyöntekijöiden ensikontakti perheeseen on pääsääntöisesti aloituspalaveri, joka pidetään perheen kotona. Aloituspalaverissa on paikalla perhe, lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä. Lastensuojelun palveluohjaaja voi olla myös joskus paikalla kartoittamassa ja rajaamassa tilannetta, mikäli ei oikein tiedetä miksi lastensuojelun perhetyö alkaisi siinä perheessä. Yhteistyötaholta, jolta huoli on noussut, kuten esimerkiksi perheneuvola tai koulu, saattaa joku olla mukana aloituspalaverissa, mikäli taho osallistuu perhetyön työskentelyyn.

Aloituspalaverissa keskustellaan kunkin tahon huolen aiheista, ja siitä mitä lastensuojelun perhetyö voisi olla perheen kohdalla. Aloituspalaverissa tehdään perhetyön suunnitelma, johon kirjataan sekä tavoitteet että perhetyön keinot perheen ja työntekijöiden näkökulmasta. Suunnitelmaan kirjataan myös niitä asioita, jotka perheessä toimivat ja tuovat tyytyväisyyttä. Aloituspalaverissa päätetään perhetyön kestosta ja tiheydestä sekä seuraavasta suunnitelman tarkistusajankohdasta. Suunnitelmasta ilmenee myös perheen kanssa työskentelevät yhteistyötahot. Suunnitelma tehdään yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän kanssa. Jokainen taho saa myös suunnitelmasta oman kappaleensa.

Aloituspalaverissa laaditaan paikallaolijoiden yhteisen keskustelun pohjalta tavoitteet. Tavoitteet pyritään pitämään mahdollisimman konkreettisina, jotta niitä olisi helppo arvioida työskentelyn aikana. Aloituspalaverissa käytetään tavoitteita laadittaessa apuna sosiaalityöntekijän tekemää perhetyön tilauslomaketta. Tilauslomakkeesta ilmenee sosiaalityöntekijän ja sosiaalityöntekijään yhteyttä ottaneen tahon huolen aiheet perheen tilanteesta. Tilauslomakkeen avulla työntekijät osavat ottaa huolen aiheet heti puheeksi ja näin laatia tarkempia tavoitteita heti työskentelyn alkaessa. Jokaiselle perheenjäsenelle tehdään usein omat tavoitteet, joita tarkastellaan kahden - kolmen kuukauden välein arviointipalaverissa. Asetettuja tavoitteita joudutaan työskentelyn aikana usein tarkentamaan.

8.3.3 Työskentely

Lastensuojelun perhetyöntekijät työskentelevät pääsääntöisesti yksin perheissä. Jos perhe on moniongelmainen, perheessä on paljon lapsia tai työskentely yksin perheessä voisi olla turvallisuusriski, kaksi perhetyöntekijää työskentelevät yhdessä. Perhetyöntekijät työskentelevät pääsääntöisesti perheen kotona, jossa käydään keskimäärin kerran viikossa. Työskentelyn aikana perheessä voi olla kriisitilanteita, jolloin perheen luona voidaan käydä kolmekin kertaa viikossa, kun taas sitten työskentelyn loppuvaiheessa käyntejä harvennetaan. Perhetyön suunnitelmaan on kirjattu viikoittainen käyntien määrä, joka on perhekohtainen.

Työskentely perheen kanssa kestää noin puolitoista vuotta. Oivan perhetyössä tavoitteena on lyhentää perhetyön kestoa vuoteen, jolloin suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus näkyvät työssä paremmin. Työtä tehdään pääsääntöisesti aamu seitsemän ja iltakuuden välillä, mutta perheen tilanteen mukaan voidaan näistä ajoista joustaa.

Perhetyöntekijät kokevat tärkeäksi työskennellä koko perheen kanssa. Perheen lähiverkosto otetaan mielellään mukaan työskentelyyn, mikäli perhe sitä haluaa ja lähiverkosto on halukas lähtemään mukaan työskentelyyn. Isovanhemmat ovat yleensä se taho, joka on sovitusti mukana työskentelyssä.

Viranomaisverkoston kanssa tehdään paljon yhteistyötä. Yleisimpiä yhteistyökumppaneita ovat perheneuvola, päivähoido ja koulu. Mikäli huoli on noussut esimerkiksi perheneuvolan kautta, perheneuvola on usein mukana perhetyön työskentelyssä.

Oivan perhetyössä keskustelun apuna käytetään paljon erilaisia työskentelyä tukevia menetelmiä, kuten esimerkiksi kortteja. Keskustelun apuna käytettävät menetelmät on katsottu toimiviksi, sillä niiden avulla keskustelu on eteenpäin vievää. Konkreettisten asioiden, kuten korttien, lisäksi Oivassa pidetään myös perheleirejä ja siellä on toimiva tyttökerho. Perhetyöntekijöillä on käytössä oma työskentelytila, jota he voivat käyttää perhetyön työskentelyssä. Toiminnallisuus nähdään tärkeäksi osaksi työskentelyä, sillä toiminnan koetaan tuovan perheille konkreettisiä välineitä ja keinoja arkeen.

8.3.4 Työskentelyn lopettaminen

Päätöksen perhetyön lopettamisesta tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Työskentelyn aikana pidetyissä arviointipalavereissa käydään läpi perhetyön mahdollista lopettamista. Arviointilomakkeessa on kohta perhetyön lopettamisesta, johon sekä perhe että perhetyöntekijä merkitsevät oman näkemyksensä. Perhetyö lopetetaan usein siinä vaiheessa, kun tavoitteet on saavutettu tai perhe ei enää hyödy perhetyöstä.

Perhettä valmistellaan perhetyön päättymiseen harventamalla käyntikertoja sekä keskustelemalla asiasta. Kertaviikkoisia käyntejä on vaikea lopettaa yhtäkkiä, jonka vuoksi on tärkeää, että asiaa työstetään ennen lopettamista. Perhetyön loppuvaiheessa pidetään perheen kotona päätösneuvottelu, johon osallistuvat perhe, sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä. Päätösneuvotteluun voi osallistua myös perhetyössä tiiviisti mukana olleen yhteistyötahon edustaja.

Perhetyöntekijät kirjaavat perhetyön loputtua arviointilomakkeeseen mahdolliset jatkosuunnitelmat. Voidaan esimerkiksi sopia, että perhetyöntekijä tapaa perhettä vielä kuukauden ajan perhetyön päättymisen jälkeen. Jatkosuunnitelmaan myös

kirjataan palveluohjaukset, eli tahot, joihin perhettä on ohjattu työskentelyn aikana. Näitä tahoja voi olla muun muassa mielenterveys- ja päihdepalveluissa.

8.3.5 Työskentelyn arviointi

Asetettuja tavoitteita ja perheen tilannetta tarkastellaan kahden – kolmen kuukauden välein arviointipalaverissa perheen kotona. Arviointipalaverissa paikalla on sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä, perhe sekä mahdollisesti työskentelyssä mukana olevat yhteistyötahot ja perheen lähiverkosto. Perhetyöntekijät arvioivat perheen tilannetta työskentelyn aikana itsenäisesti. Perhetyöntekijöillä on työskentelyn aikana mahdollisuus arvioida perheen tilannetta yhdessä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijät tulevat perhetyöntekijöiden pyynnöstä tarvittaessa myös kotikäynnille arvioimaan perheen tilannetta yhdessä perhetyöntekijän ja perheen kanssa. Työskentelyn aikana asetettuja tavoitteita joudutaan usein tarkentamaan.

Oivassa koettiin hankalaksi erotella perhetyön vaikuttavuutta omaksi osaluuekseen. Perhetyön vaikuttavuuden arvioinnin katsottiin nivoutuvan kiinteästi perheen tilanteen ja tavoitteiden arviointiin. Perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidessa voidaan tehdä päätelmiä siitä, mikä perhetyössä on perhettä tukenut.

Oivassa ei ole käytössä kirjallista palautejärjestelmää. Kirjallista palautejärjestelmää on Hollolan perhetyössä kokeiltu, mutta palautelomakkeet eivät palautuneet perhetyöntekijöille. Perhetyöntekijät saavat perheiltä suullista palautetta. Suullista palautetta saadaan muun muassa perhetyön lopetuspalaverissa, jossa käydään läpi sitä, mitkä asiat perhetyössä ovat tukeneet perhettä ja mitä olisi voitu tehdä toisin. Oivassa ei pyydetä kirjallista palautetta yhteistyö- tai muilta tahoilta. Saatu palaute on näiltäkin osin suullista. Oivassa ei tällä hetkellä ole foorumia, jossa saatuja palautteita käytäisiin läpi.

8.3.6 Perhetyön prosessin kehityskohteita

Oivan perhetyössä palautejärjestelmän puute katsottiin tärkeäksi kehityskohteeksi. Saaduille palautteille tulisi työntekijöiden mukaan olla oma fooruminsa, jotta palautteet tulisivat käsitellyiksi.

Työntekijät kokevat, että tavoitteiden asettaminen on tärkeä osa työskentelyä. Työntekijät pyrkivät siihen, että asetetut tavoitteet olisivat mahdollisimman konkreettisia ja perheen tarpeita vastaavia. Työntekijät kokevat, että täsmällisten ja oikeiden tavoitteiden asettaminen on aina haaste. Tällä hetkellä kokeiluasteella on menetelmä, jossa kartoitetaan perheiden tilanteita ja tarpeita. Työntekijät uskovat, että kartoitusmenetelmän läpi käyneille perheille tavoitteiden täsmällinen asettaminen on helpompaa.

Perhetyöntekijöillä on erilaisia tapoja jatkaa perheiden seurantaan työskentelyn loputtua. Perheiden seurannan pituudessa voi perhetyöntekijöiden välillä olla suuriakin eroja. Perhetyöhön toivotaan yhteneväistä käytäntöä siihen, miten ja kuinka kauan perheitä seurataan työskentelyn loputtua.

Oivaan liityttäessä viisi kuntaa yhdisti sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisen. Kunnissa sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät ovat tottuneet tekemään yhteistyötä omalla tavallaan. Näiden erilaisten työtapojen yhteensovittaminen saattaa osoittautua haastavaksi. Oivassa toiveena on, että eri kuntien sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden välinen yhteistyö olisi saumatonta ja sujuvaa.

9 PERHETYÖN PROSESSIEN VERTAILU

Prosessien vertailuosiossa olemme jakaneet perhetyön prosessit edellisen osion tavoin neljään vaiheeseen; asiakkaaksi tulo, työskentelyn aloittamiseen, työskentelyn sekä työskentelyn lopettaminen. Lisäksi olemme tässä osiossa nostaneet lähempää tarkastelua varten aloituspalaverin, perhetyön suunnitelman, tavoitteet, palautteen ja arvioinnin. Arviointiteemasta käsittelemme arviointipalaveria sekä

perhetyön vaikuttavuuden arviointia. Nämä aiheet nousivat tutkimusaineistosta esiin, ja tämän vuoksi tarkastelemme niitä lähemmin.

9.1 Asiakkaaksi tulo

Perheiden perhetyön asiakkuuteen tulossa ei tutkimukseen osallistuneiden kuntien välillä ole suuria eroja. Erot liittyvät siihen, kuka kunnassa tekee alkuarvioinnin perhetyön sopivuudesta perheelle.

Kaikissa tutkimuksessa mukana olevissa kunnissa virallisen päätöksen perhetyön alkamisesta tekee sosiaalityöntekijä. Kaikissa tutkimuksessa mukana olleissa kunnissa sosiaalityöntekijä myös keskustelee perhetyöntekijöiden kanssa siitä, olisiko perhetyö lastensuojelun tarpeessa olevalle perheelle sopiva työmuoto. Erot tutkimukseen osallistuneiden kuntien käytännöissä näkyvät siinä, että Oivassa ja Nastolassa sosiaalityöntekijä tekee alkuarvioinnin siitä, ehdotetaanko perhettä perhetyöntekijöille. Heinolassa sosiaalityöntekijä tekee yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa alkuarvioinnin siitä, ehdotetaanko perhetyöntekijöille perheen ottamista perhetyöhön.

Jos perhe ei vielä ole perhetyön asiakkuudessa, ja haluaisi keskustella perhetyöstä ja sen aloittamisesta, perhe voi ottaa yhteyttä Heinolassa sosiaaliohjaajaan ja Oivassa sosiaalityöntekijään tai lastensuojelun palveluohjaajaan. Nastolassa perheet voivat ottaa yhteyttä suoraan perhetyöntekijään tai sosiaalityöntekijään. Päätöksen perheen ottamisesta perhetyön asiakkuuteen tekee jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa kunnassa lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

9.2 Työskentelyn aloittaminen

Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa ennen perhetyön aloittamista pidetään aloituspalaveri. Aloituspalaverin tarkoituksena on koota perhetyön työskentelyyn osallistuvat tahot keskustelemaan perhetyön aloittamisesta. Aloituspalaverissa käydään läpi perheen tilannetta ja perhetyön keinoja perheen tukemiseksi. Jokai-

sessä tutkimuksessa mukana olevissa kunnissa aloituspalaverin yhteydessä mietitään tavoitteet työskentelylle.

Sosiaalihuollon asiakkaalle on aina laadittava palvelusuunnitelma, paitsi jos kyseessä on tilapäinen neuvonta tai ohjaus tai suunnitelman laatiminen on muusta syystä tarpeetonta (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 7§). Perhetyö on tilapäistä ohjausta intensiivisempää, joten perhetyöstä on laadittava palvelusuunnitelma. Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa suunnitelman kirjaaminen toteutetaan eri tavoin, ja suunnitelman laatimisajankohta vaihtelee.

9.2.1 Aloituspalaveri

Tutkimuskuntien perhetyön palaverit voidaan pitää eri paikoissa. Heinolassa ja Oivassa perhetyön palaverit pidetään perheen kotona. Nastolassa palaverit voidaan pitää joko perheen kotona tai sosiaalityöntekijän tai perhetyöntekijän toimistossa.

Kaikissa tutkimuksessa mukana olevissa kunnissa aloituspalaverissa ovat paikalla perhe, perhetyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä. Nastolassa aloituspalaveri pidetään yleensä tällä kokoonpanolla. Heinolassa paikalla voi tämän kokoonpanon lisäksi olla neuvolan terveydenhoitaja, jos huoli perheestä on noussut terveydenhoitajan taholta. Myös perheen tilannetta kartoittanut sosiaaliohjaaja voi osallistua perhetyön aloituspalaveriin Heinolassa.

Oivassa perhetyön aloituspalaverissa voi olla paikalla perheen, perhetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän lisäksi esimerkiksi perheneuvolan työntekijä, mikäli huoli perheestä on noussut perheneuvolasta. Oivassa voi lisäksi aloituspalaverissa olla paikalla lastensuojelun palveluohjaaja, mikäli perhetyön aloittamista joudutaan miettimään tarkkaan perheen kohdalla.

Aloituspalaverissa käsitellään tutkimukseen osallistuneissa kunnissa lähestulkoon samoja asioita. Keskustelua käydään muun muassa siitä, mitkä ovat perheen tar-

peet sekä toiveet perhetyölle, mitä huolen aiheita perheen tilanteesta nousee sekä miten perhetyön työskentely voisi tukea perhettä. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa aloituspalaverissa laaditaan tavoitteet työskentelylle.

9.2.2 Perhetyön suunnitelma

Perhetyön suunnitelman laatimisen ajankohta vaihtelee tutkimukseen osallistuneissa kunnissa. Oivassa perhetyön suunnitelma laaditaan aloituspalaverin yhteydessä. Perhetyöntekijä kirjaa suunnitelman aloituspalaverin aikana. Perhetyöntekijä kirjaa suunnitelmaan erikseen perheen ja perhetyöntekijän näkemykset siitä, millä keinoin perhetyö voisi tukea perhettä.

Nastolassa perhetyön suunnitelman laatii sosiaalityöntekijä aloituspalaverissa tekemiensä muistiinpanojen pohjalta aloituspalaverin jälkeen. Sosiaalityöntekijä kirjaa suunnitelmaan erikseen perheen ja oman näkemyksensä perheen senhetkisestä tilanteesta.

Heinola eroaa tässä suhteessa muista tutkimuskunnista. Heinolassa perhetyön suunnitelma laaditaan kolmen kuukauden kuluttua perhetyön aloituspalaverista. Kolme ensimmäistä kuukautta pidetään niin sanottuna koeaikana, jolloin nähdään sopiiko perhetyö perheelle ja sitoutuuko perhe työskentelyyn. Tämän kolmen kuukauden jälkeen perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä laativat perheen kanssa käydyn keskustelun pohjalta perhetyön suunnitelman. Heinolassa perhetyön suunnitelmassa ei eritellä työntekijöiden ja perheen näkemyksiä siitä, millä keinoin perhetyö voisi perhettä tukea tai perheen senhetkisestä tilanteesta.

9.2.3 Tavoitteet

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perhe on mukana laatimassa tavoitteita. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa tavoitteet laaditaan yhteistyössä perheen, perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kesken. Oivassa käytetään tavoitteiden laatimisen apuna sosiaalityöntekijän laatimaa perhetyön

tilauslomaketta, johon on kirjattu huolen aiheita perheen tilanteesta. Oivassa katsotaan, että tilauslomakkeen avulla on mahdollista ottaa huolenaiheet heti puheeksi perheen kanssa, ja näin ollen laatia heti perhetyön alkaessa täsmällisempiä tavoitteita. Heinolassa ja Nastolassa tavoitteet laaditaan perheen, perhetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän välisten keskustelujen pohjalta.

Oiva eroaa Heinolasta ja Nastolasta siinä, että Oivassa laaditaan pääsääntöisesti jokaiselle perheenjäsenelle omat tavoitteet. Heinolassa ja Nastolassa laaditut tavoitteet ovat pääasiassa koko perheen yhteisiä tavoitteita. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa tavoitteet pyritään laatimaan mahdollisimman konkreettiseksi ja pieniksi, jotta ne olisivat helpommin saavutettavissa. Oiva perustelee konkreettisia tavoitteita myös sillä, että ne ovat laajoja tavoitteita helpommin arvioitavissa. Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa kunnassa todettiin, että tavoitteita joudutaan usein työskentelyn aikana tarkentamaan.

Tavoitteiden tarkasteluvälit olivat lähes saman pituiset kunnissa, jotka osallistui-
vat tutkimukseen. Nastolassa sekä Oivassa tavoitteiden tarkasteluväli on kahdesta kolmeen kuukauteen. Heinolassa tavoitteita tarkastellaan kolmen kuukauden välein, eli tavoitteiden tarkasteluväli on hieman tarkemmin määritelty kuin muissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa.

9.3 Työskentely

Työskentelyvaiheessa voidaan tehdä erilaisia valintoja. Jokaisessa perhetyönprosessissa on yksilöllinen tapa työskennellä. Se kenen kanssa, missä, milloin ja miten perhetyössä työskennellään, vaihtelee tutkimukseen osallistuneiden kuntien välillä.

Suurimmat erot työskentelyssä tulevat näkyviin tutkimukseen osallistuneiden kuntien perhetyön kestossa. Nastolassa perhetyö kestää yhden perheen kohdalla noin kolmesta kuuteen kuukauteen. Heinolassa perhetyön kesto on noin vuosi ja Oivassa noin puolitoista vuotta. Oivassa perhetyön kestoa pyritään lyhentämään puolestoista vuodesta vuoteen. Työskentelystä pyritään saamaan suunnitellumpaa ja

tavoitteellisempaa, ja tämän kautta perhetyön keston uskotaan lyhentyvän vuoteen.

Samaa työskentelyssä on se, että kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa työskennellään pääosin perheen kotona, ja se, että perhetyöntekijät työskentelevät perheessä pääosin yksin. Kaikissa kunnissa, jotka osallistuivat tutkimukseen, kuitenkin tehdään parityötä, jos perheen tilanne sitä vaatii. Enemmän tukea tarvitsevilla perheillä ja monilapsisissa perheillä työskennellään työparina. Työparina työskennellään myös, jos katsotaan, että perheessä työskentely yksin voi olla turvallisuusriski.

Tutkimukseen osallistuneiden kuntien käytännöissä on jonkin verran eroa siinä, milloin työtä tehdään ja kuinka usein perhettä tavataan. Heinolassa ja Nastolassa perhetyöntekijät työskentelevät pääosin virka-aikaan. Oivassa perhetyöntekijät työskentelevät aamuseitsemän ja iltakuuden välisenä aikana. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perhetyöntekijät ovat valmiita joustamaan työajoissa, jos perheen tilanne sitä vaatii. Perhettä tavataan Heinolassa keskimäärin kaksi kertaa viikossa. Nastolassa ja Oivassa perhetyöntekijä tapaa perhettä noin kerran viikossa, tarvittaessa kuitenkin useammin.

Perhetyössä voidaan työskennellä eri perheenjäsenten kanssa. Oivassa pyritään aina työskentelemään koko perheen kanssa. Heinolassakin pyrkimyksenä on työskennellä koko perheen kanssa, mutta Oivassa painotetaan kuitenkin Heinolaa enemmän koko perheen osallisuutta. Nastolassa työskentely kohdistuu enimmäkseen äitiin ja lapseen, mutta pyrkimyksenä on, että koko perhe osallistuisi perhetyön palavereihin.

Heinolassa ja Nastolassa sekä perheen lähiverkoston, että viranomaisverkoston kanssa työskennellään, jos perhe sitä toivoo. Oivassa perheen lähiverkosto ja viranomaisverkosto pyritään ottamaan tiiviisti mukaan työskentelyyn. Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perheen lähiverkostosta on mukana työskentelyssä usein isovanhemmat tai tukiperhe. Viranomaisverkostosta yhteistyökumppaneiksi nimettiin muun muassa neuvola, koulu, päivähoito sekä perheneuvola.

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa työskentely painottuu keskusteluun. Se, kuinka paljon toiminnallisuutta työskentelyssä on, ja missä yhteydessä toiminnallisuutta hyödynnetään, vaihtelee hieman. Oivassa toiminnallisuus nähdään tärkeänä osana työskentelyä. Oivassa koetaan, että toiminnallisuus keskustelun ohessa antaa perheelle konkreettisia välineitä ja keinoja arkeen enemmän kuin pelkkä keskustelu. Myös Nastolassa ja Heinolassa toiminnallisuutta on pyritty ottamaan mukaan työskentelyyn.

Se, miten toiminnallisuus perhetyöntekijöiden mukaan työskentelyssä näkyy, vaihtelee tutkimukseen osallistuneissa kunnissa. Oivassa toiminnallisuus näkyy työntekijöiden mukaan muun muassa leirien, retkien ja ryhmien järjestämisenä. Hollolassa toimii muun muassa tyttökerho ja perhetyöntekijät ovat järjestämässä perheleiriä. Myös Heinolassa toiminnallisuus näkyy työntekijöiden mukaan leirien, retkien ja ryhmien järjestämisenä. Heinolassa perhetyöntekijät järjestävät keran vuodessa perheleirin ja suunnitelmassa on perustaa toiminnallisia perheryhmiä. Nastolan työskentelyssä toiminnallisia elementtejä työntekijöiden mukaan on muun muassa harrastuksiin ohjaaminen sekä yhteiset käynnit viranomaisten luona. Nastolassa erilaiset ryhmät, retket ja leirit nähdään antoisina, mutta tällä hetkellä suunnitelmassa ei ole tällaisen toiminnan järjestämistä.

9.4 Työskentelyn lopettaminen

Perhetyö lopetetaan tutkimukseen osallistuneissa kunnissa, joko siitä syystä, että työskentelylle asetetut tavoitteet on saavutettu, tai perhe ei enää koe hyötyvänsä perhetyöstä. Perhetyö voidaan päättää myös siitä syystä, että perhetyön tarjoaman tuen katsotaan olevan riittämätöntä perheen kohdalla. Heinolasta nousi esiin perhetyön lopettamisen syyksi myös lapsen huostaanotto.

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perhetyön lopettamispäätöksestä keskustellaan perheen, perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kesken. Se, miltä taholta lopettamis päätös tulee, vaihtelee. Perhetyön lopettamis päätös nousee Heinolassa ja Oivassa yleensä perheeltä. Nastolassa yleisin käytäntö on, että perhe ja perhetyöntekijä keskustelevat perhetyön lopettamisesta yhdessä ja tämän keskus-

telun jälkeen perhetyöntekijä keskustelee sosiaalityöntekijän kanssa perhetyön päättämisestä.

Perhetyötä ei missään tutkimukseen osallistuneessa kunnassa lopeteta yhtäkkiä, vaan perhettä valmistellaan perhetyön loppumiseen. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perheen kanssa keskustellaan perhetyön loppumisesta ja tarvittaessa perhettä ohjataan muiden perhettä tukevien palvelujen piiriin. Palveluohjauksia on tehty muun muassa perheneuvolaan ja mielenterveys- tai päihdepalveluihin. Heinolassa ja Oivassa perheitä valmistellaan perhetyön päättymiseen myös harventamalla käyntikertoja lopettamispäätöksen jälkeen.

Heinolassa ja Oivassa pidetään päätösneuvottelu perhetyön loppuvaiheessa. Päätösneuvottelu pidetään perheen kotona ja siihen osallistuu perhe, perhetyöntekijä, sosiaalityöntekijä sekä joissain tapauksissa terveydenhoitaja tai muu yhteistyötahon edustaja, joka on ollut työskentelyssä mukana. Nastolassa päätösneuvottelua ei aina pidetä, vaan pääsääntöisesti perhetyö päätetään ilman kaikkien tahojen yhteistä kokoontumista.

Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perhetyöntekijä pitää tarvittaessa yhteyttä perheeseen vielä perhetyön lopettamisen jälkeenkin. Perhetyön päättämisen yhteydessä Oivassa kirjataan arviointilomakkeeseen mahdolliset jatkosuunnitelmat, esimerkiksi sen, että perhetyöntekijä tapaa perhettä vielä jonkin aikaa perhetyön päättymisen jälkeen. Myös Heinolassa ja Nastolassa perhetyöntekijät käyvät joissain asiakasperheissä tai pitävät puhelimitse yhteyttä vielä työskentelyn päätyttyä.

9.5 Työskentelyn arviointi

9.5.1 Arviointipalaverit

Perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan tutkimukseen osallistuneissa kunnissa pääasiassa arviointipalavereissa. Heinolassa ja Oivassa arviointipalavereihin osallistuvat perhe, perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä sekä mahdolliset työskentelyssä mukana olevat lähi- ja viranomaisverkoston edustajat. Kaikki paikallaolijat osallistuvat perheen tilanteen ja tavoitteiden toteutumisen arviointiin. Nastolassa arviointipalavereihin osallistuu perheen ja perhetyöntekijän lisäksi sosiaalityöntekijä. Nastolassa arviointipalavereja pyritään pitämään, mutta palaverit toteutuvat harvemmin. Useimmin perhe ja perhetyöntekijä arvioivat perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista yhdessä. Perhetyöntekijä pitää sosiaalityöntekijän ajan tasalla perheen tilanteesta ja tavoitteiden toteutumisesta.

Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan arviointipalavereissa tietyn väliajoin. Heinolassa arviointipalavereja pidetään kolmen kuukauden välein perheen kotona ja perheen tilanne huomiioon ottaen tarvittaessa myös useammin. Oivassa arviointipalavereiden väli on kaksi – kolme kuukautta, mutta tarvittaessa perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan useamminkin. Myös Oivassa arviointipalaverit pidetään perheen kotona. Nastolassa perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan kahden – kolmen kuukauden välein joko perhetyöntekijän ja perheen kesken tai pitämällä arviointipalaveri joko perheen kotona, sosiaalitoimistossa tai perhetyöntekijöiden toimistossa.

Perheen tilanteen ja tavoitteiden arviointia tehdään tutkimukseen osallistuneissa kunnissa myös arviointipalavereiden ulkopuolella. Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kunnissa perhetyöntekijät tekevät arviointia sekä itsenäisesti että perheen kanssa työskentelyn ohessa. Heinolassa ja Oivassa perhetyöntekijä voi tarvittaessa keskustella ja arvioida perheen tilannetta myös sosiaalityöntekijän kanssa.

9.5.2 Perhetyön vaikuttavuuden arviointi

Perheen tilanteen ja tavoitteiden saavuttamisen lisäksi perhetyön prosessissa voidaan arvioida perhetyön vaikuttavuutta. Perhetyön vaikuttavuutta voidaan arvioida esimerkiksi pohtimalla sitä, mitkä perhetyön elementit ja työtavat ovat perhettä perhetyön prosessin aikana tukeneet.

Heinolassa ja Nastolassa perhetyöntekijät tekevät työskentelyn aikana ja työskentelyn lopussa arviointia siitä, mitkä ovat ne perhetyön keinot, joilla perhettä on pystytty tukemaan. Perhetyöntekijät tekevät arviointia joko itsenäisesti tai työparin kanssa. Perhetyön vaikuttavuuden lisäksi perhetyöntekijät arvioivat Heinolassa ja Nastolassa omaa työtään prosessin aikana. Molemmissa kunnissa myös kysytään perheeltä sitä, mitkä perhetyön keinot ja työtavat perhe koki hyödylliseksi prosessin aikana. Oivassa koettiin hankalaksi erotella perhetyön vaikuttavuuden arviointi perheen tilanteen ja tavoitteiden arvioinnista. Oivassakin perhetyöntekijä arvioi itsenäisesti omaa työtään ja tämän arvioinnin perusteella pystyy tekemään päätelmiä siitä, mikä perhetyön työskentelyssä on perhettä tukenut.

9.5.3 Palaute

Nastolassa ja Oivassa ei ole toimivaa perhetyön palautejärjestelmää. Kummassakin tutkimukseen osallistuneessa kunnassa pyydetään suullista palautetta perheiltä. Suullista palautetta pyydetään siitä, mikä perheen mielestä on perhetyön työskentelyssä tukenut perhettä. Saatuja palautteita ei Nastolassa eikä Oivassa käsitellä. Heinolan perhetyössä on käytössä perhetyön palautejärjestelmä. Asiakasperheiltä pyydetään palautelomakkeen avulla palautetta perhetyön päätyttyä. Saatuja palautteita käsitellään kerran vuodessa.

10 POHDINTA

Tässä osiossa pohdimme tutkimuksen kuluessa tutkijoille nousseita ajatuksia perhekeskeisyydestä sekä verkostojen kanssa työskentelystä. Nämä aiheet puhuttivat meitä tutkijoina aineiston käsittelyn aikana ja sen jälkeen, joten nostimme aiheet

tarkastelun kohteeksi. Perhe- ja verkostokeskeisyyden pohdintaosiossa ei ole tarkoituksena tehdä johtopäätöksiä perhetyön prosesseista, vaan pohtia, perhe- ja verkostokeskeisyyttä perhetyön prosessien pohjalta. Pohdinnan tueksi tuodaan teoreettista näkemystä perhe- ja verkostokeskeisyydestä. Lopuksi pohdimme vielä tutkimuksen kulkua ja toteuttamista.

10.1 Perhekeskeisyys perhetyössä

Perhekeskeisessä näkökulmassa korostetaan, että perhe on itsensä asiantuntija. Perhettä pitää kuunnella ja arvostaa kaikissa perhettä koskevissa päätöksissä ja suunnitelmissa. Oleellista perhekeskeisyydessä on myös se, että interventio kohdistuu koko perheeseen, eli työskentely tukee koko perhettä, ei vain yhtä ihmistä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 146.) Vilénin ym. (2002, 153-154) mukaan Dunst, Johansson, Trivette & Harvey (1991) korostavat, että perhekeskeisyyteen kuuluu se, että perheen tarpeet määrittävät työntekijöiden toimenkuvaa, eli työskentely tapahtuu perheen tarpeiden pohjalta.

Perhekeskeisyys näkyy perhetyön prosesseissa ainakin palavereissa. Se, että koko perhe pyritään ottamaan mukaan perhetyön palaveriinkin, viestii jotakin siitä, että työskentelyssä pyritään tavoittamaan koko perhe. Vaikka työskentelyvaiheessa ei työskenneltäisikään koko perheen kanssa, kaikki perheen jäsenet pyritään pitämään ajan tasalla siitä, mitä perheessä tapahtuu.

Perhekeskeisyyttä on myös se, että perhe otetaan mukaan perhetyön suunnitteluun. Tärkeää onkin se, että perheen mielipiteet, tarpeet ja intressit otetaan huomioon perhetyötä suunniteltaessa. Suunnittelua tehtäessä laaditaan tavoitteet työskentelylle. Tavoitteiden tulisi olla perheen tarpeita vastaavia. Siksi onkin tärkeää, että perhettä kuullaan suunnitteluvaiheessa ja tavoitteita laadittaessa. Voisi ajatella, että kun perhettä kuullaan suunnitteluvaiheessa, ja kun perhe voi vaikuttaa työskentelyn sisältöön, perheen motivaatio työskentelyä kohtaan kasvaa. Motivaatio on tässä tapauksessa varmasti suurempi kuin siinä tapauksessa, että suunnitelma on työntekijälähtöinen.

Mikäli perheelle laaditaan yhteiset tavoitteet tai tavoitteiden avulla pyritään tukemaan koko perhettä, näemme, että työskentelyssä on perhekeskeisiä piirteitä. Toisaalta jokaisen perheen jäsenen henkilökohtaiset tavoitteet voivat olla sellaisia, että ne tukevat koko perhettä. Toisaalta on helppo mieltää, että koko perheen yhteiset tavoitteet tukevat koko perhettä, eikä vain yhtä ihmistä. Voisi ajatella, että koko perheen yhteiset tavoitteet yhdistäisivät perheen jäseniä ja auttaisivat perhettä toimimaan tiiminä. Toisaalta perheen jäsenien keskinäiset välit voivat olla niin tulehtuneet, että koko perheen yhteiset tavoitteet eivät tue perhettä kokonaisuutena.

Pohdimme, että perhekeskeisyyttä on myös se, että perhe on mukana arvioimassa perheen tilannetta sekä tavoitteiden toteutumista. Perheen asiantuntijuutta korostavassa työskentelyssä voisi ajatella olevan tärkeää, että perheen ääni tulee kuuluksi arviointia tehtäessä. Kuka muu voisi tietää perhettä paremmin sen, kuinka työskentely on perhettä tukenut ja minkälaista edistystä on tapahtunut?

Pohdimme sitä, onko perhekeskeisyys aina oikea vaihtoehto perheen tukemiseksi. Voi olla, että kaikissa perheen kriisitilanteissa ei ole tarpeellista työskennellä koko perheen kanssa ja koko perhettä tukien. Voidaan ajatella esimerkiksi perhettä, jossa itsenäistyvän nuoren kriisitilanne hankaloittaa nuoren ja vanhempien keskinäistä kanssakäymistä. Pohdimme, että tällaisessa tilanteessa voi olla tarpeetonta ottaa työskentelyyn mukaan koko perhe, kun kriisitilanne saattaisi olla hoidettavissa nuoren ja vanhempien kesken.

10.2 Verkostokeskeisyys perhetyössä

Verkostotyöskentely voi kohdistua sekä perheen lähiverkoston että viranomaisverkoston (Virtanen 1999, 36). Verkostotyöllä tarkoitetaan asiakkaan luonnollisen sosiaaliverkoston sekä viranomaisverkoston kartoittamista, kohtaamista sekä huomioonottamista työskentelyssä (Naapila 1999, 154). Verkostokeskeisessä työssä työntekijä voi luopua ajatuksesta, että hän yksin on hoitava tekijä. Tärkeää on myös huomata, että voi hyödyntää usean ihmisen voimavaroja. (Vilén ym. 2002, 146-147.)

Tutkimuksemme aikana pohdimme sitä, kuinka tärkeää perheen lähiverkosto on ottaa mukaan perhetyön työskentelyyn. Pohdimme, että perheen lähiverkosto voi tukea perhettä muutoksessa ja olla perheen tukena perhetyön päättymisen jälkeenkin. Lähiverkosto voisi olla perheen tukena jokapäiväisessä toiminnassa ja auttaa perhettä muutoksessa perhetyöntekijän rinnalla. Perheelle voi olla tärkeää, että heille läheiset ihmiset otetaan mukaan työskentelyyn. Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen ja ammattilaisten kohtaaminen voi olla perheelle pelottava tilanne. Perheen lähiverkosto voi olla perheelle taustatukena ammattilaisten kohtaamisessa.

Jos lähiverkosto ei ole tiiviisti mukana perheen elämässä, ja perhe kuitenkin haluaisi lähiverkoston tukea, perhetyön avulla voitaisiin herätellä lähiverkosto tuemaan perhettä. Perhe voi kokea hankalaksi ottaa lähiverkostoon yhteyttä, jos välit lähiverkostoon ovat katkenneet tai yhteydenpito on vähentynyt. Perhetyöntekijän tuella ja avulla perheen voi olla helpompi ottaa yhteyttä heille tärkeisiin ihmisiin.

Perhetyössä lähiverkoston lisäksi työskentelyssä voi olla mukana viranomaisverkosto. Viranomaisverkosto koostuu perheen elämässä mukana olevista viranomaisista (Vilén ym. 2002, 147). Yhteistyö perheen viranomaisverkoston kanssa voi tuoda monialaista osaamista perhetyön työskentelyyn. Perhetyöntekijä sekä sosiaalityöntekijä voivat saada ammatillista tukea eri alojen yhteistyötahoilta. Eri alojen työntekijät voivat myös tuoda erilaisia huolenaiheita ja näkökulmia perheen tilanteeseen ja perhetyön työskentelyyn.

Voisi ajatella, että palvelujen päällekkäisyys vähenee, jos eri viranomaistahot kootaan yhteen ja perheen tilannetta ja viranomaisten auttamiskeinoja mietitään yhdessä. Perheellekin voisi olla mielekkäämpää, ettei esimerkiksi verkostokarttaa tehdä monen eri tahon kanssa. Siksi olisikin tärkeää, että viranomaiset olisivat tietoisia toisistaan ja toistensa suunnitelmista ja auttamisen keinoista.

Perheen voi olla helpompi ottaa apua vastaan, kun työskentelyssä on mukana ennestään perheen kanssa työskennelleitä työntekijöitä. Perhe voi kokea turvallisemmaksi tulla ja osallistua aloituspalaveriin, kun paikalla on ennestään tuttu työntekijä, esimerkiksi neuvolan terveydenhoitaja.

Toisaalta pohdimme että, perhe voi kokea viranomaisverkoston yhteistyön ”kyt-täämisenä”. Lastensuojelun perheillä voi olla monenlaisia ongelmia, eivätkä perheet välttämättä halua, että nämä ongelmat tulevat kaikille viranomaistahoille ilmi. Esimerkiksi perhe voi pelätä huostaanottoa, eikä välttämättä halua, että kaikki perheen tilanteeseen vaikuttavat tekijät tulevat sosiaalityöntekijän tietoon. Tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyössä tehdään verkostotyötä sekä perheen lähiverkoston että viranomaisverkoston kanssa. Perhetyöntekijät toivat esiin, että työskentelyyn otetaan mukaan lähiverkostosta yleensä isovanhemmat tai tukiperhe sekä viranomaisverkostosta neuvola, perheneuvola, päivähoido, koulu tai lasten psykiatrian osastot.

10.3 Tutkimusprosessin pohdintaa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää neljän kunnan lastensuojelun perhetyön prosessit ja vertailla niitä. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös kartoittaa perhetyön prosessien kehityskohteita perhetyöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen tavoite saavutettiin, eli tutkimustehtäviin saatiin vastaukset. Teimme perhetyöntekijöiden haastattelujen pohjalta tutkimuksessa mukana olleiden kuntien perhetyön prosesseista kuvaukset, vertailimme prosesseja sekä kartoitimme prosessien kehityskohteita.

Tutkimuksemme on kartoittava, eikä tarkoituksena ollut tehdä syvällistä prosessikuvausta perhetyön prosesseista. Jos tutkimuksen tarkoituksena olisi ollut tuottaa yksityiskohtaisempaa tietoa perhetyön prosesseista, prosesseista olisi varmasti noussut yksityiskohtaisempia eroja ja yhtäläisyyksiä. Vaikka tutkimuksemme on kartoittava, nousi perhetyön prosesseista eroja ja yhtäläisyyksiä tarkastelun kohteeksi.

Olemme tutkimuksen analysointivaiheessa pohtineet taustateorioiden merkitystä tutkimukselle. Tutkimuksen analysointivaiheessa hankaluudeksi koimme sen, että emme olleet valinneet tutkimuksemme taustateoriaan näkökulmaa, jonka avulla olisimme voineet pohtia tutkimuksen tuloksia. Jos olisimme valinneet näkökulmaksi esimerkiksi perheen osallisuuden, olisimme voineet tulkita tuloksia tämän näkökulman avulla. Koska tutkimuksessamme ei ole tutkimusta johdattelevaa

taustateoriaa, emme voineet tutkimustulosten esittelyn yhteydessä tehdä johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista.

Jos esimerkiksi perheen osallisuuden teema olisi otettu huomioon tutkimustehtäviä laadittaessa, olisimme voineet tulkita tutkimuksen tuloksia teeman avulla. Katsoimme, että ilman tutkimustehtävien muuttamista emme olisi voineet tutkia esimerkiksi perheen osallisuutta perhetyön prosesseissa. Pohdimme, että tutkimustehtävien muuttaminen analysointivaiheessa olisi ollut eettisesti arveluttavaa. Tutkimusluvut oli haettu kunnista prosessien kuvailulle, prosessien vertailulle sekä kehityskohteiden kartoitukselle, joten olisi ollut eettisesti arveluttavaa analysointivaiheessa ottaa mukaan uusi tutkimustehtävä.

Pohdimme aineiston analysoinnin aikana ja sen jälkeen perhekeskeistä näkökulmaa ja verkostotyöskentelyä. Nämä kaksi teemaa nousivat tutkimusaineistosta meille keskustelun ja pohdinnan aiheiksi. Halusimme nostaa nämä kaksi teemaa pohdinta -osioon tarkemmin käsiteltäviksi.

Tutkimuksen aikana saimme jäsenystä ja selvennystä perhetyön prosessien kuluista. Opimme, että perhetyön prosessi on monivaiheinen, ja prosessin kulkuun vaikuttaa monen ihmisen panos. Perhe tulisi ottaa työskentelyyn mukaan täysvaltaisena jäsenenä ja perhetyön työskentelyn tulisi tapahtua perheen tarpeiden pohjalta. Perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä tekevät koko perhetyön prosessin ajan yhteistyötä. Yhteistyön sujuvuus, saumattomuus ja yhteiset käytännöt perhetyöntekijän ja sosiaalityöntekijän välillä puhuttivat perhetyöntekijöitä. Yhteistyön toimivuus prosessissa mukana olevien tahojen välillä on tärkeä osa perhetyön prosessia.

Tutkimuksen aikana on noussut ajatuksia siitä, kuinka eri tavoin tutkimusta olisi voinut tehdä. Mielenkiintoista olisi ollut tutkia esimerkiksi yhtä perhetyön prosessia yksityiskohtaisemmin. Erityisesti perhetyössä käytettävät menetelmät olisi hedelmällinen tutkimusaihe. Mielenkiintoista olisi selvittää tarkemmin sitä, kuinka työtä perheen kanssa tehdään ja millaisia menetelmiä perhetyön käytännöistä löytyy.

Tutkimuksen toteuttaminen on ollut haastava ja raskas, mutta samalla antoisa oppimiskokemus. Tutkimusprosessin aikana esiin tulleita epävarmuuden tunteita on lievittänyt se, että tutkijoita on ollut kaksi. Valintojen tekoa on helpottanut se, että päätöksiä ei ole tarvinnut tehdä yksin, vaan ratkaisuja on voitu punnita yhdessä. Tutkimukseen on tullut myös laajempaa näkökulmaa, koska tutkijoita on ollut kaksi. Vaikka tutkimuksen tekoa on aika-ajoin leimannut epävarmuus, ja tutkimuksen teko on ollut haastavaa, tutkimuksen aihe on innostanut meitä tutkijoina koko tutkimusprosessin ajan.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus.

Arnkil, T., Eriksson, E. & Saikku, P. 1998. Huolen harmaa vyöhyke. Dialogi: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen lehti 7/1998, 8-11.

Asiantuntijahaastattelu. 2007. Perhetyöntekijä. Nastolan kunta. Haastattelu 15.10.2007.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6.painos. Jyväskylä: Gummerus.

Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Heimo-hyvinvointipiiri esittely. 2007. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.10.2007]. Saatavissa: <http://www.phstp.fi/fi/esittely>.

Heimo-hyvinvointipiiri taustaa. 2007. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.10.2007]. Saatavissa: <http://www.phstp.fi/fi/taustaa>.

Heino, T. 2006. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakes työpapereita 30/2007. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 30.10.2007]. Saatavissa <http://www.stakes.fi/verkkajulkaisut/tyopaperit/T30-2007-VERKKO.pdf>.

Heino, T. & Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes.

Helminen, J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa Helminen, J. (toim) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystyö monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus, 20.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Holma, T. (toim.) 1999. Asiakaslähtöiset palveluprosessit. Perusta laadulle vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa sekä lastensuojelutyössä. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa. Etnografia lapsen paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun perhetyön kuntoutumista tukevat elementit. [verkkójulkaisu]. Kuopion yliopisto. [viitattu 28.5.2007]. Saatavissa: http://www.sosnet.fi/includes/file_download.asp?deptid=16345&fileid=6386&file=20050614082401.pdf&pdf=1.

Kainulainen, S-L. 2007. Lastensuojelun palveluohjaaja. Peruspalvelukeskus Oiva. Haastattelu 18.9.2007.

Karimaa, E. 2004. Osaaminen on malleissa. Kunnan järjestelmien ja prosessien mallit. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

- Kettunen, T. & Ihalainen, J. & Heikkinen, H. 2004. Monimuotoinen sosiaaliturva. 3.-6. painos. Helsinki: WSOY.
- Keurulainen, M. 1998. Elämää perheenä 1990-luvun Suomessa. Acta Universitatis Tamperensis 598. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä -tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. [verkkojulkaisu]. Oulun yliopisto. [viitattu 28.4.2007]. Saatavissa: http://www.sosnet.fi/includes/file_download.asp?deptid=16345&fileid=6994&file=20051026084546.pdf&pdf=1.
- Kristeri, I. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Kuntalaki 365/1995. Annettu Helsingissä 17.3.1995.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Annettu Helsingissä 22.9.2000.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.
- Mikkola, M. 2004 a. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 61.
- Mikkola, M. 2004 b. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 77-78.
- Naapila, K. 1999. Verkostotyö ja verkostoterapia lasten auttamisessa. Teoksessa Sinkkonen, J., Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 154.

Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) 2003. Perhe murroksessa kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 35-36.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 18.

Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitoksen organisaatio 1.4.2007. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.10.2007]. Saatavissa: <http://www.oivappk.fi/fi/etusivu>.

Prosessien kuvaaminen kunta- ja kaupunkiorganisaatioissa. 3. uudistettu painos. 2006. Kuopio: QI Laatutoiminta Oy.

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä. 2007. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.10.2007]. Saatavissa: http://www.phsotey.fi/tulosryhmat/alasivu_paa.php?vy=8010&ryhma=343&otsikko=Peruspalvelu-%20keskus.

Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö on?” -ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus, 3, 7, 10.

Rousu, S. & Holma, T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Räty, T. 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 85.

Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Ps-kustannus, 5.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Puonti, A. & Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 245-246.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen. [verkkojulkaisu]. Substanssiryhmän raportti 31.3.2005. [viitattu 25.5.2007]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/85ae2096-3f3e-4a1a-8923-749597bd739b/Substanssiryhm%C3%A4n+raportti.doc>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Perhepolitiikka. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.10.2007]. Saatavissa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/perhe/prpol/index.htx>.

Sosiaali- ja terveystalot läntinen perusturvapiiri. 2007. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 1.10.2007]. Saatavissa: <http://www.hollola.fi/keskus/frame/frame3.htm>.

Taskinen, S. (toim.) 1999. Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanotto-prosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Helsinki: Stakes.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus, 18-19.

Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.

Vilén, M., Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Viljamaa, M. 2004. Perhetyöhankkeita Oulussa. Teoksessa Puroila, A.-M. (toim.) Kehittyvä perhetyö. Pohjois-Suomen sosiaalialan kehittämiskeskuksen julkaisusarja 12. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 96-97.

Virtanen, P. 1995. Perhekeskeinen ajattelu yhteiskuntapolitiikassa ja lastensuojelun sosiaalityössä. Utopioita, illuusioita ja todellisuuskuvia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Virtanen, P. 1999. Verkostoista voimaa? Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

ASIAKKAAKSI TULO

- Miten perheet tulevat perhetyön asiakkuuden piiriin?
- Kuka/ketkä tekevät päätöksen perheen ottamisesta perhetyön piiriin?

TYÖSKENTELYN ALOITTAMINEN

Perhetyön aloittaminen

- Minkälainen ensikontakti perhetyöntekijällä on perheeseen?
- Pidetäänkö perhetyötä aloitettaessa alkupalaveri?
- Ketkä osallistuvat perhetyön alkupalaveriin? Missä tapaaminen pidetään?
- Mitä asioita alkupalaverissa käsitellään?

Perhetyön suunnitelma

- Kuka/ketkä laativat perhetyön suunnitelman? Miten perhe on mukana suunnitelman teossa?
- Missä vaiheessa suunnitelma tehdään? Mitä suunnitelmasta ilmenee?
- Mille tahoille suunnitelmasta annetaan oma kappale?
- Missä vaiheessa tavoitteet laaditaan?
- Kuka/ketkä tavoitteet laatii?
- Minkä tyyppisiä tavoitteita asetetaan?
- Tehdäänkö perheelle yhteiset tavoitteet vai tehdäänkö jokaiselle perheenjäsenelle omat tavoitteet?
- Kuinka usein asetettuja tavoitteita tarkastellaan työskentelyn aikana?
- Tarkennetaanko tavoitteita työskentelyn aikana?

TYÖSKENTELY

- Työskennelläänkö perheen kanssa yksin vai pareittain?

- Missä työtä tehdään?
- Milloin työtä tehdään? Virka-aikaan? Perheen aikataulun ehdoilla?
- Kuinka usein perhettä tavataan?
- Kenen kanssa työtä tehdään? Äiti, isä, molemmat, koko perhe, lapset?
- Tehdäänkö työtä perheen verkoston kanssa?
- Minkälaiset työskentelytavat ovat mielestänne toimivia? (Keskustelut, arjessa auttaminen, toiminnallisuus...)
- Kuinka paljon tehdään yhteistyötä viranomaisverkoston kanssa?
- Kuinka pitkään perhetyötä tehdään?

TYÖSKENTELYN LOPETTAMINEN

- Kuka/ketkä tekevät päätöksen työskentelyn lopettamisesta?
- Valmistellaanko perhettä perhetyön päättymiseen?
- Pidetäänkö työskentelyn loppuvaiheessa päätösneuvottelu/-tapaaminen? Ketkä osallistuvat? Missä pidetään?
- Jatketaanko perheen seurantaan työskentelyn loputtua?
- Miltä tahoilta perhe saa tukea perhetyön päättymisen jälkeen?

TYÖSKENTELYN ARVIOINTI

- Arvioidaanko perheen tilannetta työskentelyvaiheessa? Mitä arvioidaan?
- Miten ja milloin arviointia tehdään? Kuka/ketkä arvioivat?
- Arvioidaanko perhetyön vaikuttavuutta työskentelyvaiheessa? Mitä arvioidaan?
- Miten ja milloin arviointia tehdään? Kuka/ketkä arvioivat?
- Miksi arviointia tehdään?

Palaute

- Pyydetäänkö perheeltä palautetta perhetyöstä? Mistä asioista palautetta pyydetään?
- Arvioiko perhetyöntekijä omaa työtään?

- Pyydetäänkö palautetta muilta tahoilta? Mistä asioista palautetta pyydetään?
- Miten saatuja palautteita käsitellään?

Mitä kehityskohteita näette perhetyön prosessissanne?

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden laitos
Tanja Ritamäki
Hanna Tuohimäki

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

23.5.2007

Hollolan kunta
Sosiaalitoimi
Sosiaali- ja terveystieteiden johtaja
Päivi Hiltunen
Virastotie 3
15870 HOLLOLA

Olemme kaksi sosionomi -opiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta ja tarkoituksemme on valmistua joulukuussa 2007. Opintomme ovat suuntautuneet sosiaalipedagogiseen aikuistyöhön.

Opinnäytetyömme aiheena on tutkia perhetyöprosesseja neljässä eri kunnassa Lahden seudulla. Tarkoituksemme on vertailla, mitä eroja tai samankaltaisuuksia kuntien lastensuojelun perhetyöprosesseissa on. Työmme on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerätään perhetyöntekijöitä haastatellen ja mahdollisia perhetyön prosessikuvauksia tai -kaavioita hyväksi käyttäen.

Pyydämme lupaa suorittaa tutkimuksemme tarvittavat haastattelut Hollolan kunnan lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa.

Tutkimuksemme toteutetaan salassapitomääräyksiä huomioon ottaen, jottei haastateltavien henkilöllisyys paljastuisi. Tarkempi suunnitelma tutkimuksesta on liitteenä. Jotta voisimme jatkaa tutkimuksen tekoa, anomme teiltä tutkimuslupaa.

Toivomme, että lähettäisitte päätöksen tutkimuslupa-anomuksesta oheisella kirjekuorella osoitteeseen

Tanja Ritamäki
Postikatu 2
111001 POSTILA

Ystävällisin terveisin

Tanja Ritamäki
p. 040 123 4567

Hanna Tuohimäki
p. 050 123 4567

HEINOLAN KAUPUNKI
Perusturva / Terveystoimi

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
Muu yleispäätös

Perusturvajohtaja

13.06.2007

8 §

Dnro 1107/23/000/2007

Asia **TUTKIMUSLUPA / RITAMÄKI TANJA JA TUOHIMÄKI HANNA**

Perustelut Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijat Tanja Ritämäki ja Hanna Tuohimäki ovat anoneet tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä kuuluvaa tutkimusta varten. Aiheena on tutkia perhetyöprosesseja neljässä eri kunnassa Lahden seudulla.

Päätös Tällä päätöksellä Tanja Ritämälle ja Hanna Tuohimäelle annetaan lupa suorittaa perhetyöprosesseihin liittyvää tutkimusta varten tarvittavat haastattelut Heinolan kaupungin lastensuojelun perhetyöntekijöiden kanssa.

Jaakko Larjo
Vs. perusturvajohtaja

LIITE Tutkimuslupahakemus

Tiedoksi Tanja Ritämäki, [REDACTED]
[REDACTED]
Sosiaalikeskus / Sirkka Judén

Oikaisuvaatimusoikeus Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Tiedoksi asianosaiselle Oikaisuvaatimusviranomainen Annettu postin / lähetin kuljetettavaksi 15.6.2007.
Terveyslautakunta, Torikatu 13, 18100 Heinola.

Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun päätös on asetettu yleisesti nähtäväksi.

Oikaisuvaatimuksen sisältö ja toimittaminen Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Päätöksen nähtäväksi asettaminen Tämä päätös on yleisesti nähtävänä 18.6.2007

ASIA, jota päätös koskee	Tutkimuslupa/ Perhetyön prosessit
ASIANOSAISET	Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi amk opiskelijat Tanja Ritamäki ja Hanna Tuohimäki Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä: Nastolan lastensuojelun perhetyöntekijät Perhetyön koordinaattori Lapsiperheiden sosiaalityön sosiaalipäällikkö
SELOSTUS ASIASTA	Tanja Ritamäki ja Hanna Tuohimäki pyytävät tutkimuslupaa tutkiakseen perhetyön prosesseja neljässä eri kunnassa Lahden seudulla. Nastola on yksi näistä kunnista. Tutkimuksessa vertaillaan lastensuojelun perhetyön prosesseja eri kunnissa. Laadullinen tutkimus toteutetaan perhetyöntekijöitä haastatellen ja mahdollisia perhetyön prosessikuvauksia hyödyntäen. Haastattelut toteutetaan kesän/syksyn 2007 aikana erikseen sovittavina ajankohtina. Tutkimuslupa-anomuksen liitteenä oleva opinnäytetyön tutkimussuunnitelma toimitetaan tämän päätöksen yhteydessä perhetyön koordinaattorin käyttöön.
PERUSTELUT (lain, asetuksen tai kunnallisen säännön kohdat, määräykset ja sopimukset)	
PÄÄTÖS	Myönnän Lahden ammattikorkeakoulun sosionomi amk-opiskelijoille Tanja Ritamäelle ja Hanna Tuohimäelle luvan tehdä ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön liittyvät haastattelut ja muun tarvittavan tutkimustyön koskien perhetyön prosesseja lastensuojelutyössä Nastolassa. Yhteyshenkilönä Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän puolelta toimii perhetyön koordinaattori. Tutkimusaineistoa on lupa käyttää vain tätä tutkimusta varten ja aineistoa tulee käsitellä luottamuksellisuuseriaa ja salassapitomääräyksiä noudattaen. Opinnäytetyöstä tulee luovuttaa yksi kappale Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymän perhetyön koordinaattorille.
PÄIVÄYS PÄÄTTÄVÄN VIRANOMAISEN ALLEKIRJOITUS	Nastola 18.6.2007 Pirkko Valtanen Sosiaalijohtaja Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
TIEDOKSIANTO JA PÄIVÄYS	18.6.2007 Tanja Ritamäki Hanna Tuohimäki Kristiina Waltari Sirpa Pirskanen

PERUSPALVELUKESKUS OIVA-LIIKELAITOS VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Hyvinvointijohtaja

12.6.2007 §9

Asia
Tutkimusluvan myöntäminen
Asiaselostus
Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan laitoksen sosionomi-opiskelijat Tanja Ritämäki ja Hanna Tuohimäki pyytävät opinnäytetyötensä varten lupaa haastatella lastensuojelun perhetyöntekijöitä Hollolasta ja Asikkalasta. Opinnäytetyön aiheena on tutkia perhetyön prosesseja neljässä eri kunnassa Lahden seudulla. Aineisto kerätään perhetyöntekijöitä haastatellen ja mahdollisia perhetyön prosesseja tai -kaavioita hyväksi käyttäen.
Päätös
Annetaan Tanja Ritämälle ja Hanna Tuohimäelle hakemuksen mukaisesti lupa suorittaa tutkimukseensa liittyvät haastattelut lastensuojelun perhetyössä peruspalvelukeskus Oivassa.
Peruspalvelukeskus Oiva edellyttää, että tutkimuksesta lähetetään raportti peruspalvelukeskukselle.
Allekirjoitus
 Hyvinvointijohtaja Mika Forsberg

Täytäntöönpano ja tiedoksianto:

Hanna Tuohimäki, Tanja Ritämäki, lastensuojelupäällikkö
Eija Kallio-Hult, lastensuojelun palveluohjaaja Sirkka-Liisa
Kainulainen

Päätöksentekovaltuus:

hallintosääntö /
päättövaltataulukko

Muutoksen haku:

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianomainen) sekä Oivan jäsenkunnat ja niiden jäsenet. Oikaisuvaatimus on tehtävä Peruspalvelukeskus Oivan johtokunnalle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluessa päätöksen lähettämisestä. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun se on asetettu yleisesti nähtäväksi. (Kuntalaki (365/95)88,89,92,93 ja 95§)

Hei!

Olemme kaksi sosionomi -opiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on tutkia perhetyöprosesseja neljässä eri kunnassa Lahden seudulla. Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia sitä, miten lastensuojelun perhetyön prosessi etenee eri tutkimuskunnissa, sekä vertailla sitä, mitä eroja tai samankaltaisuuksia näissä prosesseissa on. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa mahdollisia kehityskohtia perhetyön prosesseissa.

Työmme on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerätään lastensuojelun perhetyöntekijöitä haastatellen ja mahdollisia perhetyön prosessikuvauksia tai -kaavioita hyväksi käyttäen. Olemme saaneet Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän Sosiaalijohtaja Pirkko Valtaselta luvan haastatella kahta perhetyöntekijää Nastolasta opinnäytetyöhömmme. Kysymmekin nyt, että milloin Teille olisi sopiva aika haastatteluun? Haastatteluun voisi varata aikaa noin 1 - 1½ tuntia. Tulemme haastattelemaan Teitä silloin, kun se teille parhaiten sopii. Mieluiten pikimmiten, jos se Teidän aikatauluunne sopii.

Sähköpostin liitteenä on haastattelun runko. Toivoisimme, että valmistautuisitte haastattelutilanteeseen miettimällä etukäteen esimerkkiperheen, joka mielestänne kuvaa tyypillistä perhetyön asiakasperhettä. Miettikää haastattelukysymyksiä tämän esimerkkiperheen kautta. Toivomme myös että miettisitte tekemänne perhetyön prosessin mahdollisia kehityskohtia.

Käytämme tutkimuksessa apuna perhetyön prosessikuvauksia ja -kaavioita. Olisimme kiitollisia, jos ottaisitte haastattelutilanteeseen mukaan mahdolliset perhetyöstänne tehdyt prosessikuvaukset tai -kaaviot.

Jos Teille tulee kysyttävää tai haluatte tarkentaa jotakin haastatteluun tai tutkimukseen liittyen, pyydämme ottamaan yhteyttä tutkimuksen tekijöihin joko puhelimitse tai sähköpostilla.

Tanja Ritamäki
tanja.ritamaki@lpt.fi
p. 040 123 4567

Hanna Tuohimäki
hanna.tuohimaki@lpt.fi
p. 050 123 4567